

Slovenské pohrebníctvo

magazín nielen pre profesionálov

I/ 2017

nepredajné

Publikované pod záštitou Slovenskej asociácie pohrebných a kremačných služieb

ISSN 1339-2131

Mortuária

Pozlátený pohrebný koč

Pohreb kráľa v Kežmarku

Po smrti sa stanem lesom

Exhumácie pred tlecou dobou

Na majetku nebožtíkov bohatne štát

Úvodník

šéfredaktora Ladislava Stríža

Vážení čitatelia,

vstupujeme do siedmeho ročníku existencie nášho periodika na Slovensku. Za túto dobu sme vám priniesli viac ako 450 reportáží, rozhovorov a aktuálnych postrehov, ktoré boli doplnené celkom o viac ako 1 650 fotografií. Práca redakcie, ktorej výsledok máte možnosť vidieť vo forme aktuálneho výtlačku, však nezaberá len čas strávený na reportážach a v teréne. Ide o hodiny strávené pri plánovaní, na poradiach, pri počítačoch a s mobilom na uchu. Reportáže vznikajú nielen na Slovensku, preto aj čas strávený v autách, vlakoch, lietadlách a hoteloch sa dá vyčíslieť až štvorcifernou hodinovou hodnotou.

Kvalitu obsahu potvrdzuje aj stúpajúci záujem verejnosti o náš časopis. Chceme vyjsť v ústrety všetkým záujemcom, preto sme sa rozhodli naplno využiť dostupné elektronické možnosti tak, aby sa časopis dostal ku každému, aby sa dal kedykoľvek otvoriť v mobile, na tablete alebo v osobnom počítači.

Vedenie SAPaKS si uvedomuje dôležitosť tohto periodika a aj jeho skutočnú váhu nielen medzi tlačnými médiami, ale aj v jeho internetovej podobe. V snahe nájsť východisko, ako sa priblížiť čo najväčšiemu počtu čitateľov, dospelo k rozhodnutiu postupného prechodu na elektronické zasielanie časopisu. Ten bude formou newslettera zasielaný všetkým záujemcom, či už z radov občanov alebo štátnych inštitúcií, matrik, vedení miest a obcí a pod.

Prosíme preto všetkých záujemcov o odber časopisu formou PDF o zaslanie mailovej adresy, na ktorú budeme newsletter posielať. Pošlite nám ju, prosím, na našu mailovú adresu:

pohrebnictvo@pohrebnictvo.sk

V aktuálnom čísle sa venujeme aj problémom v oblasti nášho záujmu. Slovenská asociácia pohrebných a kremačných služieb zvolala svoju prvú tlačovú konferenciu, kde ostro kritizovala súčasný stav v pohrebníctve na Slovensku. Asociácia sa dlhodobo venuje problémom u nás a žiada od zainteresovaných odpovede a riešenia. Tí sa však snažia vždy zahrať situáciu do autu a časom na ňu zabudnúť. Preto sa vedenie asociácie rozhodlo o problémoch informovať aj širokú verejnosť. Ide o porušovanie metodických príkazov ÚDZS a Zákona č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve, o neoprávnené vydávanie odborných spôsobilostí pohrebným službám a o praktiky priebehu vzdelávania.

Niektorí pracovníci vo verejnej sfére, ale aj v súkromnom sektore sa domnievajú, že Zákony SR možno s tichým súhlasom nadriadených veselo porušovať. Asociácia preto vyzvala Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, aby začal v tejto veci konať.

Podobne sa s výzvou obrátila aj na poslancov NR SR, aby v rámci legislatívy dotýkajúcej sa odberu orgánov a tkanív, si vzali príklad zo štátov EÚ a zákony upravili tak, aby občania SR neboli na tom horšie ako občania vyspelejších štátov únie.

Ladislav Stríž

Slovenské pohrebníctvo - štvrťročník, ročník VII., číslo I, marec 2017

Vydavateľ

SAPaKS, Slovenská asociácia pohrebných a kremačných služieb
Trojičné námestie 12, 821 06 Bratislava
IČO: 30869421

Šéfredaktor

Ladislav Stríž

Redakcia

PhDr. Marcel Lincényi, Pavel Ondera,
Mgr. Zuzana Dinková, Mgr. Zuzana Voštenáková, Mgr. Pavol Ičo

Stáli prispievatelia

Ing. Denisa Halajová, PhD.,
doc. PhDr. Margita Jágerová, PhD.,
Roman Slušný

Grafika & design

Pavel Ondera

Fotografie

Pavel Ondera

Obálka

Zentralfriedhof Wien
foto Pavel Ondera

Kontakt

+421 903 716 024
+421 903 756 679
www.pohrebnictvo.sk
e-mail: sapaks@sapaks.sk
e-mail: pohrebnictvo@pohrebnictvo.sk

Registrácia

MK SR č. EV 4257/11
ISSN 1339-2131

Tlačiareň

SINEAL spol. s r.o., Kazanská 2,
821 06 Bratislava

Cena

Reálna cena 4,75 €, magazín je nepredajný,
vydávaný a distribuovaný zdarma na náklady
vydavateľa - SAPaKS

Distribúcia

HENRIETTA direct marketing s.r.o.
henrietta@henrietta.sk
www.henrietta.sk

Vyšlo

15. marca 2017

Nasledujúce vydanie

uzávierka 20. 05. 2017
distribúcia 15. 06. 2017

Partneri a sponzori

TOPA s.r.o., www.topa.sk
LAUK s.r.o., www.lauk.sk

Znak dvojazyčného obsahu na obálke

Výber z obsahu

Gróf Pálfi prestal plakať

Tmavá vytekajúca kvapalina, konzistenciou pripomínajúca med, bola na stenách sarkofágu grófa Pálfiho spozorovaná už na prelome 80-tych a 90-tych rokov minulého storočia...
str. 4 - 5

Exhumácie pred koncom tlecej doby

Zistili sme, že ľudské ostatky je možné exhumovať aj pred ich zotlením, a to za podmienky, že sa k exhumácii kladne vyjadrí orgán verejného zdravotníctva zo zdravotného hľadiska a ľudské ostatky sú následne...
str. 6 - 7

Pohreb kráľa v Kežmarku

Nastal čas na exhumáciu a slávnostný prevoz. Rakva Imricha Thökölyho sa nenašla pod náhrobným kameňom, ale pri označenom strome. Falošné miesto posledného odpočinku bolo vytvorené zámerné...
str. 8 - 9

Pozlátený pohrebný koč

Pohrebný koč grófa Jána Františka Pálfiho mohli návštevníci vidieť v letných mesiacoch pri vstupe na hlavnom nádvorí. Koč, ktorý bol ťahaný koňmi, bol vyrobený v Rakúsku na konci 19. storočia z drevenej konštrukcie a sklenenej...
str. 15

Štát musí zapracovať na kvalitnej legislatíve

V poslednom období došlo k viacnásobnému porušovaniu metodických príkazov Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou v pohrebníctve a zákona č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve pri vypisovaní úradných záznamov...
str. 18 - 20

Posmrtný život ľudského tela

Krátko na to, čo sa u človeka zastaví dýchanie a tlkot srdca, ustane i mozgová aktivita a nastáva klinická smrť. Výskum holandského vedca Antona Coenena realizovaný na laboratórnych potkanoch, ktorým bola amputovaná hlava...
str. 22 - 23

Na majetku nebožtíkov bohatne štát

Kedy môže váš majetok prepadnúť štátu a aké podmienky tam musia byť dodržané? V európskom kontinentálnom právnom systéme sa uvedené situácie riešia prostredníctvom odúmrtie, ktorú nadobúda štát....
str. 34 - 36

Po smrti sa stanem lesom

Ekológia samotná ani nebola motívom k vzniku tejto alternatívy. Na začiatku stáli obavy starších obyvateľov britských ostrovov o to, že ich hroby budú zanedbané a zabudnuté...
str. 38 - 39

Gróf Pálfi z Bojnického zámku „prestal plakat“

Záhada vytekajúcej tekutiny z hrobky grófa Pálfiho v Bojnickom zámku je, zdá sa, vyriešená. Mnohí návštevníci si dlhé roky mysleli, že záhadná tmavá kvapalina sú slzy grófa Jána Františka Pálfiho, ale odborníci na základe výskumov dospeli k záveru, že s najväčšou pravdepodobnosťou ide o konzervačné látky, ktoré boli použité pri balzamovaní.

Tmavá vytekajúca kvapalina, konzistenciou pripomínajúca med, bola na stenách sarkofágu grófa Pálfiho spozorovaná už na prelome 80-tych a 90-tych rokov minulého storočia. Podľa výskumnej správy z roku 1992 nie je konkrétne známy dátum prvého objavenia tejto tekutiny, jej spozorovanie sa však predpokladá už okolo roku 1950. „Výskumom pomocou sondážnej kamery sa zistilo, že truhla je uložená na dvoch oceľových nosníkoch v hornej časti sarkofágu. V dôsledku elektrokorózie došlo k poškodeniu kovového obalu truhly (k procesu prispel aj chlorid zinočnatý ako súčasť konzervačnej látky), čím sa uvoľnili skvapalnené zvyšky ľudského tela s piatimi litrami konzervačnej látky, ktorá bola použitá na konzerváciu telesných pozostatkov,“ informovala nás kultúrno-propagačná manažérka z Oddelenia múzejnej komunikácie, marketingu a služieb návštevníkov Slovenského národného múzea – Múzea Bojnice Ing. Petra Gordíková s tým, že podľa výsledkov výskumu možno predpokladať, že zásoba kvapaliny vo vnútri truhly je už vyčerpaná.

Z výskumu ďalej vyplynulo, že bočné steny sarkofágu sú hrubé asi 37 cm, pričom veko váži 5 ton. Na veku sarkofágu sa taktiež nachádza uvedený text, ktorý v preklade znamená: Erdödy gróf

Sarkofág s vysekaným nápisom

Pálffy János, právny minister tajnej vnútornej správy, dedič kráľovskej Bratislavskej komory, ako jej bývalý hlavný župan, ako aj jediný šľachtický dedič svätajurského a pezinského grófstva.

Gróf Ján František Pálfi zomrel 2. júna 1908 vo Viedni, avšak v Bojnickom zámku bol pochovaný až potom, čo bol dokončený jeho sarkofág. Jeho pozostatky boli prevezené železnicou do Prievídz, odtiaľ pohrebným kočom ťahaným koňmi na bojnický zámok. Gróf Pálfi je pochovaný vo vrchnej časti, a práve s tým súvisí legenda o vytekajúcej tekutine.

Zámocká hrobka

V zámockej hrobke sa celkovo nachádzajú štyri sarkofágy zhotovené z červeného mramoru. Ako ďalej povedala Ing. Petra Gordíková, v sarkofágu v predsieni je pochovaný nitriansky biskup a uhorský kancelár Tomáš Pálfi. Tento síce nepatrí k majiteľom zámku, ale bol to významný predok, ktorého si gróf Pálfi natoľko vážil, že nechal previesť jeho telesné pozostatky na Bojnický zámok.

Podľa výkladu lektorov SNM – Múzea Bojnice, v menších sarkofágoch pri stene sú pochovaní rodičia grófa – otec František V. Alojz a matka Natália Erdödy. V sarkofágu uprostred je pochovaný posledný šľachtický majiteľ, gróf Ján František Pálfi. Jeho životná púť sa skončila 2. júna 1908 vo Viedni, dva roky pred ukončením veľkolepej prestavby zámku. Zomrel bez potomkov ako najbohatší občan Uhorska. Hodnota jeho majetku bola vyčíslená na sumu 90 miliónov korún. Podľa jeho testamentu rakvu s telesnými pozostatkami previezli do Bojníc a uložili dočasne 6. júna večer do spodnej časti krypty pri svetle pochodní „primerane jeho stavu, ale bez zbytočného vyhadzovania peňazí“. „Podľa želania grófa Pálfiho malo byť usporiadanie sarkofágov v hrobke nasledovné: biskupova rakva mala byť uložená uprostred – pred oltárom, naľavo od nej mal byť umiestnený jeho sarkofág, napravo sarkofág jeho matky,“ vysvetľuje ďalej vedúca Oddelenia múzejnej komunikácie, marketingu a služieb návštevníkom Slovenského národného múzea – Múzeum Bojnice RNDr. Mgr. Kamila Píšová.

Vstupná chodba vedúca od hrobky grófa

Zámocká studňa

Jazierka

Jazierka

Sarkofágy priviezli do Bojníc na jeseň v roku 1912. Podľa správy z archívu najťažší z nich vážil 80 metrických centov (8 ton). Do krypty ich sťahovali parkanom, aby sa vyhli doprave cez schodisko. Drevený model sarkofágu zhotovila firma Colli a podľa neho vysekala innsbrucká firma Sieber sarkofág z červeného Adnetského mramoru (lom neďaleko Salzburgu).

Prírodná travertínová jaskyňa

Zámocká hrobka nie je jediné miesto na Bojnickom zámku, kde boli pochovaní zosnulí, nakoľko kostrové ostatky sa našli aj pri razení chodieb do prírodnej travertínovej jaskyne, ktorá sa nachádza 26 metrov pod úrovňou 4. nádvorí. V kráteri studne kedysi vyvierať termálny prameň, ktorého činnosťou bola vytvorená i samotná jaskyňa. Jaskyňa má na výšku 6 metrov, priemer 22 metrov a celoročnú stálu teplotu približne 8°C. Po mnohých stáročiach zostala na jej dne dnes už len dažďová voda. Jazierka po obvode jaskyne dosahujú na niektorých miestach hĺbku 8 až 12 metrov. Sú pravdepodobne spojené s inými v ďalších podzemných priestoroch, na ktoré je táto travertínová kopa bohatá. Obyvatelia zámku, podľa vedúcej Oddelenia múzejnej komunikácie, marketingu a služieb návštevníkom Slovenského národného múzea – Múzeum Bojnice RNDr. Mgr. Kamily Píšovej, vedeli o existencii jaskyne pravdepodobne už v dávnych dobách, kedy im slúžila ako úkryt pred nepriateľom v čase nebezpečenstva a zároveň zásobáreň vody. Postupom času sa na jej existenciu zabudlo. Znovuobjavená bola v roku 1888 pri poslednej neogotickej prestavbe, keď čistili studňu na 4. nádvorí. Pre verejnosť je sprístupnená od roku 1967.

Bojnický zámok pre verejnosť

O tom, že gróf Pálfi chcel Bojnický zámok sprístupniť širokej verejnosti, svedčí i fakt, že už za jeho života navštívili jeho komnaty viaceré významné osobnosti, čo dokazuje návštevná kniha v knižnici múzea. Ako vysvetlila vedúca Oddelenia múzejnej komunikácie, marketingu a služieb návštevníkom Slovenského národného múzea – Múzeum Bojnice RNDr. Mgr. Kamila Píšová, ušľachtilý zámer grófa prekazili viacerí dedičia, ktorí nerespektovali testament v bode, aby umelecké diela nahromadené v Bojnickom zámku, vo viedenskom a budapešťanskom paláci, v kaštieli v Kráľovej boli zachované na svojich pôvodných miestach a ich prehliadka umožnená všetkým záujemcom. Uzavreli tzv.

„priateľskú dohodu“ so štátom, na základe ktorej bola časť zbierok určená štátu a väčšia časť rozpredaná na šiestich dražbách v rokoch 1924 – 1926. Na Slovensku zostala tak len nepatrná čiastka umeleckých zbierok grófa Jána Františka Pálfiho. Týmto sa ziskuchtivé snahy dedičov neskončili, nakoľko chceli predať i samotné bojnické panstvo. Predaj sa natáhoval a v roku 1940 sa majiteľom bojnického panstva a zámku stala firma Baťa.

„Dedičia chceli bojnické panstvo predať už v roku 1918. V roku 1935 bolo bojnické panstvo – lesy, kúpele, záhradníctvo a zámok na predaj za cenu 20 miliónov korún. V roku 1937 Firma Baťa ponúkla 16 miliónov korún za bojnické panstvo s podmienkou, že predávajúca strana zabezpečí 100 % súhlas všetkých vlastníkov. V roku 1939 firma Baťa, akciová spoločnosť Zlín, odkúpila od rôznych majiteľov časť bojnického panstva za takmer 10 miliónov korún. Tento majetok, zväčšený ešte kúpou ďalších podielov od vlastníkov, predala v októbri 1940 firme Baťa účastinná spoločnosť v Batizovciach za viac ako 14 miliónov korún,“ dodala vedúca Oddelenia múzejnej komunikácie, marketingu a služieb návštevníkom Slovenského národného múzea – Múzeum Bojnice RNDr. Mgr. Kamila Píšová s tým, že po vojne, na základe Benešových dekrétov, pripadol majetok firmy štátu a v roku 1950 definitívne prešiel pod správu štátu a stal sa sídlom múzea, ktoré je dnes súčasťou Slovenského národného múzea.

Pripravil Marcel Lincényi, foto Pavel Ondera

Zámocký park

Za týchto podmienok je možné vykonať exhumáciu pred tlecou dobou

Zákon o pohrebníctve 131/2010 Z. z. hovorí o tom, že ľudské ostatky musia byť uložené v hrobe najmenej do uplynutia tlecej doby, ktorá podľa zloženia pôdy musí trvať najmenej 10 rokov. Zistili sme, že ľudské ostatky je možné exhumovať aj pred ich zotlením, a to za podmienky, že sa k exhumácii kladne vyjadrí orgán verejného zdravotníctva zo zdravotného hľadiska a ľudské ostatky sú následne uložené do hrobu až do doby ich zotlenia. S otázkami na uvedenú problematiku sme sa obrátili na hlavného hygienika Slovenskej republiky Mgr. RNDr. MUDr. Jána Mikasa, PhD., MPH, MHA.

♦ **Regionálne úrady verejného zdravotníctva sa podľa § 19 ods. 8 písm. a) zákona č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve vyjadrujú k exhumáciám v prípadoch uloženia ľudských ostatkov do hrobu po dobu kratšiu ako je stanovená tlecia doba. Za akých podmienok je možné exhumovať ľudské ostatky pred tlecou dobou?**

Podľa § 19 ods. 7 zákona č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve je možné ľudské ostatky exhumovať na príkaz sudcu alebo prokurátora, alebo na žiadosť obstarávateľa pohrebu alebo blízkej osoby, ak obstarávateľ pohrebu už nežije, alebo na žiadosť obce, ak bola obstarávateľom pohrebu. Žiadosť o exhumáciu žiadateľ podáva prevádzkovateľovi pohrebiska, na ktorom sú ľudské ostatky uložené a musí obsahovať:

- a) vyjadrenie regionálneho úradu verejného zdravotníctva, ak ide o ľudské ostatky pred uplynutím tlecej doby,
- b) list o prehliadke mŕtveho a štatistické hlásenie o úmrtí,
- c) nájomnú zmluvu vydanú prevádzkovateľom pohrebiska, ak budú ľudské ostatky uložené na inom pohrebisku,
- d) identifikačné údaje prevádzkovateľa pohrebnej služby, ktorý ľudské ostatky prevezie.

♦ **Úrady verejného zdravotníctva vydávajú vyjadrenia k exhumáciám ľudských ostatkov uložených v zemi po dobu kratšiu ako je tlecia doba. V koľkých prípadoch ste vydali kladné stanovisko na exhumáciu a v koľkých ste zamietli exhumáciu? O aké prípady ide najčastejšie?**

V roku 2015 bolo vydaných viac ako 16 vyjadrení k exhumáciám. Orgán verejného zdravotníctva sa k exhumácii vyjadruje z hľadiska zabezpečenia ochrany zdravia verejnosti ako aj pracovníkov vykonávajúcich exhumáciu. Ak sa exhumujú ľudské ostatky osoby, ktorá v čase úmrtia nebola nakazená nebezpečnou chorobou, zvyčajne nie je dôvod mať k exhumácii

námietky. O zamietnutých exhumáciách zo strany orgánov verejného zdravotníctva nemáme informácie. Musíme zdôrazniť, že vyjadrenie orgánu verejného zdravotníctva je len jedným z potrebných dokladov k vydaniu súhlasu na exhumáciu, ktorý vydáva príslušný prevádzkovateľ pohrebiska.

♦ **Za akých podmienok v žiadnom prípade nie je možná exhumácia ľudských ostatkov uložených v zemi po dobu kratšiu ako je tlecia doba?**

Podľa § 4 ods. 1 zákona č. 131/2010 Z. z. je pri zaobchádzaní s ľudskými pozostatkami a s ľudskými ostatkami zakázané, okrem iného, exhumovať ľudské ostatky osoby, ktorá bola v čase úmrtia nakazená nebezpečnou chorobou. Dokladom, ktorým sa preukáže, že osoba bola v čase úmrtia nakazená nebezpečnou chorobou, je list o prehliadke mŕtveho a štatistické hlásenie o úmrtí. Ide o ochorenia uvedené v § 3 ods. 9 zákona č. 131/2010 Z. z., a to pravé kiahne, antrax, cholera, hemoragické horúčky a iné vysokovirulentné ochorenia.

♦ **Úrady verejného zdravotníctva vydávajú vyjadrenia k exhumáciám ľudských ostatkov uložených v zemi po dobu kratšiu ako je tlecia doba, ale fyzicky sa na exhumáciách nezúčastňujú. Prečo?**

K vyjadreniu k exhumácii miestne príslušný orgán verejného zdravotníctva potrebuje poznať obsah listu o prehliadke mŕtveho a štatistické hlásenie o úmrtí. Orgány verejného zdravotníctva sú orgánmi dozoru na úseku pohrebníctva a sú im dobre známe miestne podmienky, na základe ktorých vypracujú vyjadrenie k exhumácii. Správnosť vykonania exhumácie garantuje prevádzkovateľ pohrebiska, a to vykonaním exhumácie odborne spôsobilou osobou a za prítomnosti zodpovednej odborne spôsobilej osoby.

Marcel Lincényi, foto Pavel Ondera

Výkopovú techniku bežne používajú v zahraničí a tá môže byť čiastočne použitá aj pri exhumovaní ostatkov. Najnovšiu ponuku predstavujú na najrôznejších výstavách z oboru, o ktorých informujeme aj na našich portáloch www.pohrebnictvo.sk, www.sapaks.sk a www.slovakfuneral.sk. Na výstave Slovak Funeral 2016 v Trenčíne nám nemecký vystavovateľ predviedol veľmi skladný bager s ktorým sa dá pracovať aj na našich, prehustených cintorínoch. Samozrejme, tak presne vykopanú jamu ako vidieť na obrázku nižšie, sa touto mechanizačnou technikou nedá doceliť.

Minibager sa pohybuje vlastnou silou

Výkop hrovej jamy na presnosť - meranie šablónou

Ukážka práce s minibagrom - výstavisko Trenčín

Pohreb kráľa v Kežmarku

Bolo to dávno, veľmi dávno... V tom čase sa v meste pod Tatrami začala písať ďalšia strana Kežmarskej histórie. Osud zaznamenal množstvo mien múdrych ľudí a dokonca aj jedného kráľa.

Volal si Imrich Thököly. Jeho hlasitý plač naplnil múry Kežmarského hradu roku Pána 1657. Nebol to obyčajný vzlyk malého dieťaťa, ale hlas budúceho rebela a bojovníka za náboženskú slobodu. Tento prenikavý hlas ani rokmi neutíchol, ba naopak, naberal na sile.

Krajinou sa ako mor šírla náboženská neznášanlivosť. A aby toho nebolo málo, Turci k tomu ovládli časť ríše Leopolda I. Habsburského.

Mladý Imrich Thököly začal okolo seba zhromažďovať vojsko. Písal sa rok 1678, keď sa postavil na čelo ďalšieho proticisárskeho povstania. Mal len dvadsaťjeden rokov, keď si podmanil takmer celé územie dnešného Slovenska.

Horúca Imrichova krv vylakala cisára Leopolda natoľko, až sa rozhodol pre ústupky rebelantskej šľachty. Schválené slobody uhorskej šľachte i protestantom však nepostačovali. Imrich Thököly sa spojil s Turkami a pripravoval sa na prelievanie ďalšej krvi.

Zlomovým sa stal rok 1682 v ktorom Turci Thökölyho pasovali za kráľa horného Uhorska. Sultán Mehmed IV. poslal Imrichovi symboly moci, čím sa bojovník spod Tatier stal vazalským kráľom. Následne si Imrich vzal za manželku vdovu Ilonu Zrínyi. Stal sa tak zároveň otcom nevlastnému synovi Františkovi Rákóczimu II., ktorému v žilách taktiež prúdila povstalecká krv. Nikdy sa však kráľom netituloval. Pokladal sa za Sedmohradské knieža.

Smrti na dohľad bol Imrich už o rok neskôr, keď cisárske vojská v bitke pri Viedni (1683) porazili rebelov a s nimi aj Turkov. Thököly a jeho spojenci boli nútení utiecť k svojim orientálnym spojencom.

Imrich sa usadil 100 km pod Istanbulom v meste Izmit. Tam žil až do svojej smrti v roku 1705. Hoci si na smrteľnej posteli prial byť pochovaný v niektorom z evanjelických kostolov na Spiši, nebolo to v tom čase možné. Jeho telesné pozostatky boli uložené na kresťanskom cintoríne Arménov.

Imrich, olejomaľba v Kežmarskom hrade

O 200 rokoch neskôr dal cisár František Jozef vzbúrencom Thökölymu a Rákóczimu milosť a povolil previesť ich ostatky do vlasti.

Nastal čas na exhumáciu a slávnostný prevoz. Rakva Imricha Thökölyho sa nenašla pod náhrobným kameňom, ale pri označenom strome. Falošné miesto posledného odpočinku bolo vytvorené zámerné. V ňom sa našli fragmenty predmetov uložených do klenbového hrobu a z Imricha sa zachovala len lebka a zvyšky kostry.

Nájdene ostatky boli prevezené do Istanbulu, odkiaľ ich naložili do Rumunskej Konstanci spolu s ostatkami Rákocziho II. a ďalších prívržencov. V prístavnom meste na brehu Čierneho mora boli ostatky preložené na špeciálny vlak smerujúci do Budapešti a následne do Košíc.

Rakva s ostatkami Imricha v mauzóleu Nového evanjelického kostola

V Košiciach sa konala pietna rozlúčka Rákocziho II. a ďalších exulantov, ktorí dodnes odpočívajú v krypte pod dómom sv. Alžbety.

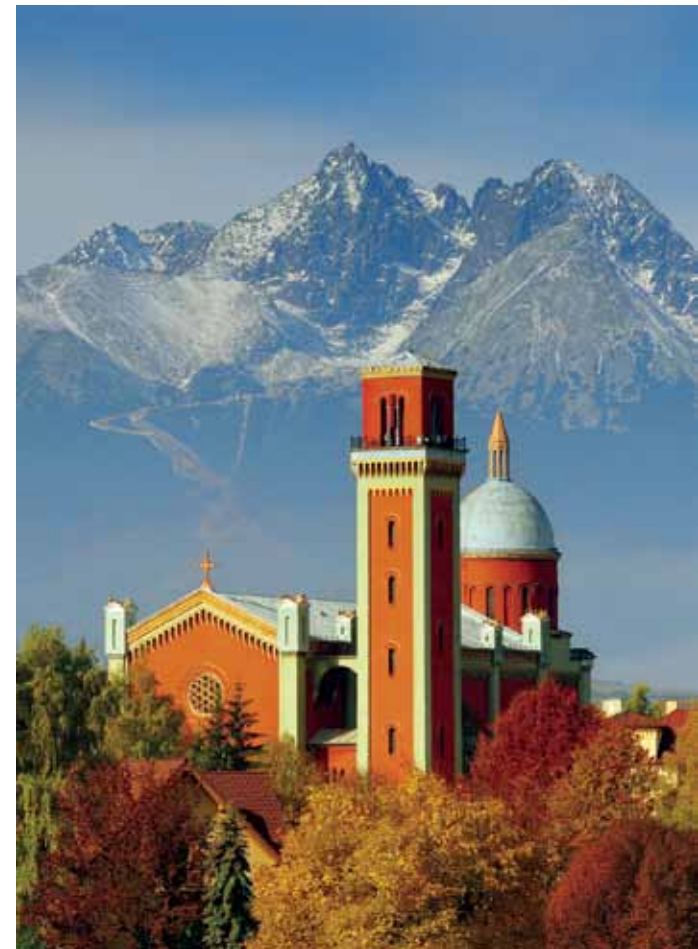
Ostatky Imricha boli privezené do Kežmarku v utorok 30. októbra 1906. Perla pod Tatrami, ako nazývali Kežmarok, bola pri tejto výnimočnej udalosti slávnostne vyzdobená. Po vyše dvoch storočiach sa s obrovskou pompéznosťou vrátili ostatky kráľa do jeho rodného mesta.

Rakva s veľkolepým smútočným sprievodom odetým do kuckých uniforiem putovala v pohrebnom koči zo železničnej stanice mestom až k hradu. Na jeho zaplnenom nádvorí odznela pietna rozlúčka za účasti kňazov, hodnostárov a širokej verejnosti.

Hore: Priečelie mauzólea v Novom evanjelickom kostole

Vpravo: Imrich pod kazateľnicou v Novom evanjelickom kostole

Nový evanjelický kostol - Peter Olekšák

Po rozlúčke v hrade bola rakva premiestnená do nového evanjelického kostola, a tam vystavená pod kazateľnicou. O tri roky neskôr bolo k boku kostola pristavené mauzóleum, kde kráľ, Imrich Thököly, odpočíva dodnes.

Jaroslav Šleboda - JADRO, foto Múzeum Kežmarok, Peter Olekšák, archív autora

Zamyslenie Ivana Tuliho Vojteka o živote a smrti

Meno známeho slovenského herca Ivana Vojteka, ktorý je známy aj pod prezývkou Tuli, si takmer každý spája s komickými rozprávkovými postavičkami, ale málokto vie, že na svojom konte má aj množstvo dramatických postáv. S krstným otcom časopisu Slovenské pohrebništvo sme sa rozprávali nielen o živote a smrti.

Verejnosť Vás pozná ako pozitívneho človeka. Ako reagujú Vaši najbližší, respektíve kolegovia, keď sa dozvedia, že ste krstný otec časopisu Slovenské pohrebništvo a moderujete výstavu Slovak Funeral?

Nemyslím si, že by moja rodina, alebo kolegovia odo mňa kvôli tejto aktivite bočili, ale niektorí sú z toho tak trochu prekvapení. Každý by chcel moderovať golfové turnaje a autosalóny, ale málokto si uvedomuje, že bez golfu a autosalónu sa človek zaobíde, ale smrť je súčasťou života. Ja hovorím mojím kolegom, vy si moderujte missky, ja si budem moderovať svoju budúcnosť, lebo tá je neodkladná. Už svojím narodením sme si podpísali ortiel odchodu zo svojej púte, a to si, žiaľ, väčšina ľudí nechce pripustiť a zmieriť sa s tým. Naš odchod z tohto sveta je súčasťou večného kolobehu života. Tento trojrozmerný svet opúšťa len obal, pretože duša ostáva a každý človek ostáva v nás taký, akého sme ho do seba prijali, respektíve neprijali. Na niekoho zabudneme rýchlejšie a na niekoho nezabudneme nikdy.

Pamätáte sa na nejakú veselú rozlúčku?

Legendárny herec Radoslav Brzobohatý mal netradičnú rozlúčku, ktorá sa niesla vo veselom duchu, pretože on si neprial smutný pohreb. Ale aj na kare býva mnohokrát veselá atmosféra, keď pozostalí začnú spomínať na svetlejšie stránky zosnulého, respektíve spievať. A to je podstatné, keď pozostalí hovoria o duši, pretože vonkajší obal nie je až taký dôležitý.

Niektoré pohreby na Slovensku sú falošné. Dajme si ruku na srdce, kto si po niekoľkých mesiacoch, rokoch, okrem rodiny, spomenie na legendárnych slovenských hercov Karola Machatu, Leopolda Haverla, Juraja Slezáčka, alebo mamu slovenského profesionálneho divadla Hanu Meličkovú? Nechcem byť nostalgický, ale žiaľ, s človekom to tak niekedy je. Za života stavia glorioly a pomníky a po smrti, keď už nevie nič priniesť, tak už nie je zaujímavý.

Získali ste nejakú negatívnu hereckú úlohu spojenú s Vašou spolupracou s predsedom Slovenskej asociácie pohrebných a kremačných služieb Ladislavom Strížom?

Ja som na javisku zomrel trikrát, vždy ma zavraždili, takže so smrťou mám svoje skúsenosti, teda zatiaľ javiskové. Ale raz prídte za mnou, keď to bude naozaj, potom vám poviem, aká je smrť, alebo vás budem strašiť.

Ležali ste niekedy na javisku v truhle?

Na javisku nie, ale raz som pred kamerou v rakve ležal a musím sa priznať, že tam bolo trochu tesno. Ale ležať v truhle za života nie je v dnešnej dobe ničím výnimočným. Sú známe prípady zo sveta, keď si záujemcovia zorganizovali vlastný pohreb a nechali sa za živa pochovať do klimatizovanej truhly. Keď však bola rakva v zemi, veko sa otvorilo a z truhly organizátor celého predstavenia vyšiel po svojich a pozdravil smútiacich s tým, že chcel vidieť, koľkí mu reálne prídu na pohreb. Viete, koľko máte priateľov a kamarátov? Tolk, koľko vám príde po smrti na pohreb. Áno, ešte aj dnes sú pohreby, kde sa musí, ako kedysi na prvého mája, ale vo väčšine prípadov ľudia chodia, či chcú alebo nechcú.

Ste krstný otec časopisu Slovenské pohrebništvo, ktorý tento rok oslavuje 6 rokov. Čo by ste zaželeli časopisu do ďalšieho obdobia?

Oceňujem, že Ladislav Stríž vydáva už šesť rokov časopis Slovenské pohrebništvo, ktorý prináša odborné články, ktoré môžu zaujať nielen odbornú, ale aj širokú verejnosť. Časopisu Slovenské pohrebništvo úprimne želim, aby aj do budúcnosti mal čo najviac čitateľov a aby tí čitatelia, ktorí si ho vezmú do rúk, v ňom našli to, čo im časopis nenútenou formou chce dať. A tým, že je zadarmo, môžu ho požičať aj susedom.

Ďakujeme za rozhovor

Marcel Lincényi, foto Pavel Ondera

pola
ŠTEFAN POLÁČEK

NAJVÄČŠÍ VEĽKOOBCHOD SMÚTOČNÝCH POTRIEB, POMNÍKOV A GRANITU

RÚČKY • KRÍŽE • ČALÚNENIA • OZDOBY NA TRUHLY
OBLEČENIE PRE PRACOVNÍKOV POHREBNEJ SLUŽBY
POMNÍKY • URNY • GRANIT • MRAMOR • SOCHY

Štefan Poláček POLA

Na Tablách 3, 080 06 Nižná Šebastová

pola@pola.sk | sklad@pola.sk

www.pola.sk
www.pomniky.com

OBJEDNÁVKY

Sklad: 0905 604 020

Kancelária: 051 7582 035

Mortuária čiastočne fungovali ako smútočné oznámenia

Pohrebništvo Ecker používa spomienkové stránky

”

V mesiaci január 2017 sme vďaka spomienkovým stránkam zvýšili návštevnosť našej webstránky o 7 440 návštevníkov. Zákazníci našej pohrebnej služby si na spomienkové stránky zvykli a veľmi si ich pochvalujú.

Vladimír Ecker, majiteľ Pohrebništva Ecker.

Viac informácií o spomienkových stránkach nájdete na webstránke www.pohrebništvo-ecker.sk alebo napíšte na martin@adstate.com.

 adstate

a sviečkami. Pohreb v kostole, hlavne významných cirkevných a svetských hodnostárov, prebiehal v čo najhonosnejšom štýle. Rakva bola vystavená na katafalku pod baldachýnom, ktorý bol ozdobený sochami, rôznymi emblémami a textami často so zložitým symbolickým programom pripomínajúcim život i smrť (tzv. castrum doloris). Truhla bola zahalená čiernym alebo tmavočerveným súknom prípadne zamatom, na ktorom boli pohrebne erby pripnuté v niekoľkých radoch, rovnako boli erby pripevnené na textilie zakrývajúcim oltár a na sviečkach, ktorých tu horelo veľké množstvo.

Na kontrast svetla a tmy sa hlavne v období baroka kládol veľký dôraz a pre celkové dramatické vyznenie scény sa pohreby odohrávali často až po zotmení, kedy osvetlenie pohrebného sprievodu fackami a sviečkami a potom interiéru kostola prehlbovalo pôsobivosť obradu na ľudské zmysly. Dostatočné množstvo svietnikov sa zaisťovalo zapožičaním a prítomná bola aj „protipožiarna hliadka“, ktorá mala zaručiť včasný zásah pri prípadnom vzniku požiaru.

Pohrebne erby sa rozdávali tiež účastníkom pohrebu, ktorí ich mali spolu so sviečkami držať počas obradu, pričom veľkosť a kvalita rozdaných mortuárií bola odstupňovaná podľa urodzenosti a postavenia pohrebných hostí.

Čím išlo o dôležitejšiu osobu i použité materiály boli hodnotnejšie. V prípade pohrebu vysokopostaveného šľachtica mohla byť objednávka na vymalovanie pohrebných erbov spolu s ďalšou funerálnou výzdobou zadaná známym umelcom, ale vo väčšine prípadov ide o bližšie neznáme miestne maliarske dielne. Pohrebne príhovory a kázne, ktoré predniesli významné osobnosti, mohli po pohrebe vyjsť v tlači a v niektorých prípadoch sa v nej tiež vyobrazoval pohrebny sprievod a castra doloris.

Mortuárium je pamiatka spojená s úmrtím alebo pohrebom, pohrebným obradom. V užšom význame sa tento pojem používa na označenie artefaktu súvisiaceho s pohrebom príslušníka šľachtického stavu, na ktorom je vyobrazený jeho erb a nápis.

Zbierka mortuárií Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici patrí počtom i časovým rozsahom medzi najväčšie zbierky hodvábných a papierových pohrebných erbov v celom stredoeurópskom priestore. V rokoch 2013 – 2016 bol celý súbor náročne zreštaurovaný Mgr. Art. Štefanom Kockom z fondu Nadácie VÚB a Ministerstva kultúry SR. Po ukončení reštaurátorských prác bol celok vystavený v Slovenskom národnom múzeu na výstave Obnovený pôvab mortuárií od júna do septembra 2016. Informácie nám poskytla jedna z kurátoriek výstavy Martina Hrdinová.

Mortuárium. Tento výraz sa používa pre dve konkrétne skupiny pamiatok. V oboch prípadoch je centrálnym prvkom erb zomrelého, v nápis je uvedeného meno, dosiahnuté rady a hodnosti, zastávané funkcie a úrady a nevyhnutným údajom je dátum úmrtia. V skratke sú tak predstavené kľúčové okamihy jeho pozemskej púte a najvýznamnejšie úspechy, ktoré v živote dosiahol.

Prvým typom funerálnej pamiatky je drevený alebo kovový pozlátený, postriebrený a maľovaný reliéf okrúhleho alebo oválneho tvaru, ktorý sa niesol v pohrebnom sprievode, počas pohrebu bol vystavený v kostole a po pohrebe sa zavesil na stenu v blízkosti posledného odpočinku zomrelého na jeho večnú pamiatku. Dodnes ich môžeme vidieť na stenách kostolov v Trnave, Štítniku, Levoči alebo Spišskej Kapitule. Mortuária z bratislavskej Katedrály sv. Martina sú dnes v zbierkach Slovenského národného múzea.

Druhú skupinu tvoria tzv. pohrebne erby (pohrebne štíty, smrtné štíty) – erby sprevádzané nápisom namaľované na papieri alebo hodvábe tvaru obdĺžnika, ktoré mali pôvodne slúžiť len v deň pohrebu ako identifikácia zosnulého, dekorácia scény smútočných obradov a na informovanie truchliacej verejnosti. Vďaka svojej komemoratívnej a vysokej informačnej hodnote sa stávali predmetom zberateľského záujmu už vo svojej dobe.

O ich používaní máme informácie od začiatku 17. storočia do prvej polovice 20. storočia. V pohrebnom sprievode bývali pripevnené po niekoľkých kusoch na látku kryjúcej rakvu a členovia konduktu ich niesli pri rakve spolu s fackami

Pohrebne štíty žien majú určité špecifiká. Aj v prípade vydatej ženy sa až do konca 80. rokov 18. storočia maloval na mortuárium len erb rodu z ktorého pochádzala, i keď v texte bol zmienený i jej manžel. V neskoršom období sa tam objavujú erby oba, tzv. manželská erbová aliancia, kde erb manželovho rodu je naľavo (heraldicky pravá strana) a erb jej rodu napravo (heraldicky vľavo). Vo veľmi málo prípadoch sa na mortuáriu vydatej ženy alebo vdovy objavuje iba erb jej manžela.

Ak zomrelo dieťa, erb a celé mortuárium sa prispôbilo veľkosti detskej rakvy.

Mortuária, pôvodne zhromažďované v kostoloch a rodových archívoch, sa v priebehu 20. storočia dostali prevažne do štátnych archívov a muzeálnych zbierok. Zbierku mortuárií Stredoslovenského múzea tvorí 203 kusov, ktoré patria celkom 176 osobám zo 132 šľachtických rodov. Pohrebne erby žien tvoria o niečo menej než tretinu súborov (56 kusov). Podstatnú časť tvoria pohrebne štíty zo zbierok starožitností šľachtického rodu Radvanských z Radvane. Malá časť pochádza z evanjelických kostolov v Banskej Bystrici a v Hronseku. Datovať ich možno od prvých desaťročí 18. storočia, najstaršie hodvábné mortuárium Imricha Husára pochádza z roku 1700, najmladšie papierové mortuárium Antona Radvanského

Martina Hrdinová

je z roku 1933. Najpočetnejšie zastúpenie má rod Radvanských, potom Benických, Podmanických, Bohušovcov, Gerambovcov, Kubínskych, Okoličianskych, Révaiovcov, Spielenbergovcov, Svätajánskych, Ujházijovcov a Wenckheimovcov.

Keď sa prenesieme do dnešnej doby, informácie o niekom kto zomrel sa tradične oznamovali v papierovej podobe a bol o ne vždy veľký záujem. V dnešnej modernej dobe pohrebne služby uverejňujú dokonca informácie o pohrebe na spomienkových stránkach, ktoré následne rodiny a priatelia zdieľajú na sociálnych sieťach a šíria spomienky aj digitálne.

Kým parte ako ho poznáme dnes má len informatívny charakter, mortuária minulosti mali aj úlohu estetickú a komemoratívnu.

V istom zmysle slova tak môžeme povedať, že historické mortuária si našli svoju novú podobu v digitálnej podobe. Sprítomňujú život zomrelej osoby, jej najdôležitejšie životné okamihy, od narodenia až po posledný výdych a ostávajú archivované v digitálnej podobe aj pre budúce generácie.

Mortuária nie sú len históriou, mortuária sa tak vo svojej podstate vrátili.

Výstavu sprevádzala aj odborná prednáška

Martina Hrdinová v spolupráci s Martinom Chudým

V Bojniciach majú pozlátený pohrebný koč

Múzeum Bojnice vlastní unikátnu zbierku nezvyčajných pohrebných predmetov. Na Bojnickom zámku môžete vidieť pozlátený pohrebný koč grófa Jána Františka Pálfiho, ale aj vzácne zdobené nosidlo pre mŕtve dieťa.

Pohrebný koč grófa Jána Františka Pálfiho mohli návštevníci vidieť v letných mesiacoch pri vstupe na hlavnom nádvorí. Koč, ktorý bol ťahaný koňmi, bol vyrobený v Rakúsku na konci 19. storočia z drevenej konštrukcie a sklenenej zadnej časti, kde sa ukladala truhla.

Koč je zaujímavý aj bohatou zdobenou plastickou výzdobou, na ktorej je množstvo motívov anjelov a podobne. „Uvedený koč, ťahaný koňmi, priviezol telo grófa Jána Františka Pálfiho v truhle zo železničnej stanice v Prievidzi až na Bojnický zámok. Pohreb bol síce veľkolepý, ale skromný zároveň, nakoľko gróf Pálfi bol známy tým, že nebol typ človeka, ktorý by rozhádzoval finančné prostriedky na všetky strany. Posledný šľachtický majiteľ Bojnického zámku je pochovaný v miestnej hrobke.

Zaujímavosťou tiež je, že truhlu do hrobky priniesli z vrchu,“ vysvetlila kultúrno-propagačná manažérka z Oddelenia múzejnej komunikácie, marketingu a služieb návštevníkov Slovenského národného múzea – Múzea Bojnice Ing. Petra

Nosidlá pre zomrelé dieťa

Gordíková s tým, že v minulosti boli takéto pohrebne koč veľmi vzácne, a vôbec nebolo bežné, aby sa ľudia pochovávali v takomto pozlátenom koči, keďže išlo takmer výlučne o záležitosť majetnejších.

Múzeum v Bojniciach vlastní taktiež ďalší nezvyčajný zbierkový predmet, ktorý súvisí s pochovávaním, a to konkrétne nosidlo pre mŕtve dieťa, ktoré sa používalo pred samotným pohrebom. Ako povedala Ing. Petra Gordíková, tento zbierkový predmet má výzdobu plnú symboliky, nakoľko na vrchnáku na kríži leží mŕtve dieťa, pod ním dole je na knihe Baránok Boží a nosidlo po bokoch nesú dva orly. Dieťa, pre ktoré bolo toto nosidlo určené, zomrelo ako nevinné a nevinnosť tu predstavuje Baránok Boží ležiaci na knihe života. V Knihe života sú totiž zapísané dobré i zlé skutky človeka, ktoré spáchal na pozemskej púti. So zapísanou knihou predstupuje duša mŕtveho pred tvár Boha. V tomto prípade dieťa bolo malé, ešte nestihlo vpísať žiadne skutky do Knihy života. „Orly, ktorí nesú nosidlo, podľa kresťanskej symboliky vynesú dušu dieťaťa do nebies. Orol dokáže lietať veľmi vysoko, a jeho zrak môže byť priamo upretý do slnka, čo oči iných zvierat nedokážu zvládnuť bez poškodenia. Preto je symbolom nebies a v kresťanstve aj symbolom nanebovstúpenia.

Nosidlo pre mŕtve dieťa je empírové a bolo vyrobené začiatkom 19. storočia,“ dozvedeli sme sa od kultúrno-propagačnej manažérky z Oddelenia múzejnej komunikácie, marketingu a služieb návštevníkov Slovenského národného múzea – Múzea Bojnice Ing. Petry Gordíkovej, ktorá dodala, že návštevníci budú môcť vidieť tento nezvyčajný zbierkový predmet tradične v dušičkovom čase.

Marcel Lincényi, fotografie Pavel Ondera

Smútok a duševné choroby vyvolané stratou blízkeho

Úmrtie blízkej osoby vyvoláva hlavne pocit smútku, avšak v niektorých prípadoch môže vyústiť až do vzniku duševnej choroby. Najbežnejšou formou duševnej poruchy spôsobenej stratou milovanej osoby býva reaktívna depresia podobná intenzívnemu smúteniu. Smútenie je vlastne vyrovnávanie sa so stratou, a pokiaľ neprerastie do vážnejšej a dlhodobej formy depresie, ide v podstate o hojivý proces.

Človek by v priebehu smútenia mal postupne oslabovať, zmenšovať a napokon i odstrániť svoju naviazanosť na zosnulého, až kým väzba na predmet straty neprejde do spomienkového archívu. Tento proces však máva rôzne podoby. Medzi emocionálne príznaky smútenia patria okrem ľútosti, zúfania a zármutku aj prejavy hnevu, agresivity, bezmocnosti, beznádeje, strachu, úzkosti, sebaobviňovania, či ľahostajnosti. K vegetatívnym symptómom patrí zadychčanosť, silné búšenie srdca, nespavosť a závraty – príznaky svedčiacie o strese vyvolanom stratou blízkeho. Ďalej možno k smúteniu priradiť i kognitívne symptómy, ako ilúzie často vyúsťujúce až do podoby halucinácií (čo by bolo, keby nebohý žil...), neschopnosť sústredenia, zhoršenie pamäte, chybné úsudky a pod. Kto smúti, taktiež stráca chuť do jedla.

Niektoré z vymenovaných príznakov smútenia je možné nájsť aj v popisoch určitých duševných chorôb. Halucinácie a prejavy agresivity sú príznačné napríklad pre schizofréniu, pri ktorej dochádza k poruchám asociačného procesu, mení sa osobnosť chorého a nastáva rozštiepenie psychiky. Impulzívne reakcie, stres a hnev sú znakmi neuróz.

Strata blízkeho však stojí na počiatku vzniku duševnej choroby najmä u pacientov, ktorí majú genetické predispozície k duševnému onemocneniu, alebo trpia nedostatkom určitých látok v mozgu. Avšak podobnosť medzi istými prejavmi smútenia a príznakmi duševných chorôb je zrejmalá. A tiež, rovnako ako má svoj priebeh duševná choroba, poznáme i štádiá smútenia. V odbornej literatúre sa hovorí o troch fázach smútku: Prvá je charakteristická šokovou reakciou smútiaceho na vzniknutú situáciu. Človek nechce uveriť, že milovaná osoba skutočne umrela, bolestnú realitu považuje za zlý sen. Toto štádium je najkratšie, zvyčajne trvá iba niekoľko hodín. V druhom štádiu už dochádza k prehlbovaniu

smútenia a naplno sa rozvíjajú vyššie uvedené príznaky smútenia. Smútok v tomto štádiu môže trvať v časovom rozmedzí od niekoľkých dní až do dvoch rokov. V poslednom štádiu by sa smútiaci mal zmieriť so skutočnosťou. Na zosnulého spomína, ale uvedomuje si, že chce žiť.

Iný, 5-fázový model smútenia popísala americká psychologička Elisabeth Kübler-Rossová ešte v roku 1969. Podľa nej je prvým štádiom popieranie, keď dotýčny často nielen odmieta správu o úmrtí blízkeho, ale aj na utišovanie reaguje slovami: „Je mi dobre“ a podobne, pričom v skutočnosti cíti obrovský zármutok.

Druhou fázou je hnev a agresia. U smútiaceho sa dokonca môže objaviť závisť, keď nechápe, prečo nešťastná udalosť postihla práve jeho. V tomto štádiu tiež dochádza k vyostrovaniu konfliktov medzi dotýčným a ľuďmi, s ktorými prichádza do kontaktu. Podráždenosť sa u smútiaceho v tomto štádiu

môže prejavovať slovne, aj fyzicky. Pokiaľ už daná osoba navštevuje psychológa alebo psychiatra, práve v tomto štádiu nechce ďalej spolupracovať so zdravotným personálom.

Tretím štádiom je zjednávanie. Človek túži oddialiť smútok, chce žiť, napríklad kvôli svojim príbuzným. V tomto štádiu sa obracia i k vyšším mocnostiam a sľubuje zmeniť svoj životný štýl, prípadne vynechať isté zvyky a podobne, výmenou za oddialenie smútku, alebo vlastnej smrti. Podľa Kübler-Rossovej je totiž možné uplatniť každú z piatich fáz modelu aj pri zmierovaní sa s vlastnou smrťou.

Štvrtým štádiom je depresia. Smútiaci odmieta spoločnosť a návštevy, málokedy vychádza z príbytku. Podlieha strachu a úzkosti, nechce nikoho obťažovať so svojím smútkom. V tomto štádiu je niekedy nevyhnutné podať psychofarmaká, obzvlášť keď vznikajú sebavražedné úmysly. Napriek tomu však spomenutá americká psychologička neodporúča dotýčného rozveseľovať. Týmto štádiom si vraj každý musí prejsť sám.

Poslednou, piatou fázou uvedeného modelu, je zmierenie. Smútiaci sa vyrovnáva so stratou blízkeho a pokiaľ musí sám čeliť blížiacej sa smrti, spolupracuje pri svojej liečbe s lekárom.

Pokiaľ však nedôjde k zmiereniu so stratou blízkeho ani po viac ako dvoch rokoch, je už na čase vyhľadať odbornú pomoc. Ak totiž smútok neustúpi ani po uvedenom období, pravdepodobne sa už rozvinul do podoby patologickej depresie – ochorenia, pri ktorom dochádza k neadekvátnemu zhoršeniu nálady. Pacienti postihnutí patologickou depresiou majú pocit clivoty, strachu, ale často aj výčitky svedomia. Strácajú záujem o okolitý svet a ľahostajnosť prejavujú v medziľudských vzťahoch. Nedostatok citu k druhým následne podporuje rozvoj sebaštruktúry myšlienok. Takýto pacienti musia byť pod dohľadom, v opačnom prípade u nich hrozí riziko samovraždy.

Silná naviazanosť na zosnulého taktiež môže byť prejavom iného závažného ochorenia. Napríklad paranoidní schizofrenici si dokážu v pamäti oživiť hlas milovaného zosnulého a počuť ho tak zreteľne, až nadobudnú pocit, akoby stál pri nich. Je preto veľmi dôležité, aby sa človek dokázal vyrovnáť so stratou blízkeho v primeranom časovom období a nepodliehal smútku.

Intenzita smútenia je však individuálna, vplýva na ňu zdravotný stav smútiaceho, jeho skúsenosti s prekonávaním smútku, či náboženské presvedčenie. Podobne i podporné činitele, ktoré uľahčujú smútenie, nemôžu byť pre všetkých rovnaké – niekomu napríklad pomáha dostatočné súkromie, iní zasa v čase smútku neustále potrebujú spoločnosť. A zatiaľ čo rady, ako smútenie rýchlo zastaviť bývajú užitočné iba málokedy, podporu zo strany rodiny a známych ocení skôr či neskôr azda každý pozostalý.

Ani psychológovia a psychiatri preto svojim smútiacim pacientom nedohovávajú, ale skôr aktívne počúvajú a v prípade potreby predpisujú lieky. Avšak aktívne počúvať neznamená iba ticho sedieť a nechať druhého, nech sa vyrozmáha. Aktívny poslucháč by tiež mal nabádať k ďalšiemu rozprávaniu, reagovať a kľásť vhodné otázky.

Ako teda vyplýva z uvedeného, smútok môže po čase vyústiť aj v ťažké psychické poruchy ako patologická depresia, či neuróza. Môže byť dokonca spúšťačom ešte závažnejších onemocnení. Smútenie vyvolané stratou milovanej osoby je však predovšetkým prejavom zdravej ľudskosti. Veď nie nadarmo sa hovorí, že tí, čo nikdy neplačú, nemajú srdce.

Pavol Ičo, fotografie Pavel Ondera a pixabay

Literatúra:

- FEDOTOV, D. D. – PORTONOV, A. A.: Psychiatria. Učebnica pre lekárske fakulty. Martin: Osveta, 1977. 70-083-77.
- KAFKA, J. a kol.: Psychiatria. Učebnica pre lekárske fakulty. Martin : Osveta, 1998. ISBN 80-88824-66-4.
- KÜBLER-ROSS, E.: O smrti a umírání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0911-9.
- LAJČIAKOVÁ, Z. (ed.): Program od A po Z. Ako sa postarať sám o seba. Bratislava: AstraZeneca AB, o. z., 2009. CN-SE 04SK 06.
- TAROČKOVÁ, T.: Životné straty a smútenie. Bratislava: Univerzita Komenského, 2005. ISBN 80-22319-31-7.

Štát musí viac zapracovať na kvalitnej legislatíve. V prospech všetkých

Situácia v pohrebných službách na Slovensku má v posledných mesiacoch v niektorých oblastiach značné rezervy. Pre blízkyh príbuzných predstavuje pohreb množstvo zármutku a nemalý stres, preto musia všetky subjekty, ktoré v oblasti pohrebníctva pracujú, dbať na profesionálny, odborný a ľudský prístup. Slovenská asociácia pohrebných a kremačných služieb (SAPaKS) upozorňuje na tri najvypuklejšie nedostatky v praxi, a to na neodborné vypisovanie úradných záznamov zo strany lekárov, nariadené nakladanie s telami zosnulých zo strany štátu a neoprávnené vydávanie odborných spôsobilostí pohrebným službám niektorými akreditovanými vzdelávacími strediskami. Pozrieme sa teda na tieto problémy praxe trochu bližšie.

I. Neodborné vypisovanie úradných záznamov o úmrtí zo strany lekárov

V poslednom období došlo k viacnásobnému porušovaniu metodických príkazov Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou v pohrebníctve a zákona č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve pri vypisovaní úradných záznamov zmluvnými lekármi, pri vydávaní zosnulých pohrebnej službe na prevoz z bytov a zo zdravotníckych zariadení na Slovensku.

V niektorých okresoch nevypisujú lekári List o prehliadke mŕtveho a štatistické hlásenie na mieste obhliadky, namiesto neho sa pri zosnulom objaví takýto záznam a pracovníci pohrebnej služby musia pre správne doklady hľadať lekára v nemocnici neraz desiatky kilometrov vzdialenej od uloženého tela zosnulého.

Ako poznamenal na tlačovej konferencii Ladislav Stríž, predseda Asociácie pohrebných a kremačných služieb, prehliadku mŕtveho tela vykonáva lekár Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou alebo lekár ním poverený. Ak prehliadajúci lekár po prehliadke mŕtveho tela nenariadi pitvu, vyplní List o prehliadke mŕtveho v štyroch vyhotoveniach: dva listy pre matriku, jeden pre obstarávateľa pohrebu a jeden list na založenie do zdravotnej dokumentácie mŕtveho. Na základe zistených skutočností a po dohode s pozostalými, lekár stanoví a zaznamená do Listu o prehliadke mŕtveho a štatistického hlásenia o úmrtí, či mŕtve telo bude pochované do zeme v zákonnej lehote, spopolnené alebo nariadi pitvu.

Pokiaľ lekár nariadi pitvu, vyplní list v štyroch vyhotoveniach a zabezpečí prevoz mŕtveho zmluvnou prepravnou službou na súdnolekárske pracovisko úradu, v ktorom bude vykonaná pitva. Súčasne vyplní formulár Správa o prehliadke mŕtveho, ktorý je súčasťou faktúry alebo výúčtovania za výkon prehliadok mŕtvych a zašle ju na úrad, pričom tiež oboznámi príbuzných o možnosti vybavovania pohrebu. „Stávajú sa však prípady, že pozostalým nie je odovzdávaný List o prehliadke mŕtveho či Správa o prehliadke mŕtveho, prípadne sa tak

Konkrétny List o prehliadke mŕtveho a štatistické hlásenie o úmrtí pre ktoré si pohrebná služba musela ísť vyše tridsať kilometrov. Uvedené tlačivo je pre nás zásadným a dôležitým dokumentom. Tlačivá treba podľa predpisov vypisovať priamo na mieste obhliadky, aby nedošlo k žiadnemu odbornému pochybeniu.

deje až s odstupom času. Pohrebná služba, ktorá zabezpečuje prevoz zosnulého, tak nemá v rukách potrebné sprievodné doklady, navyše, nie raz si ich musí sama zháňať v nemocnici, prípadne musí dodatočne navštevovať príslušného lekára v desiatkach kilometrov vzdialenej ambulancii. Požadujeme tieto praktiky zo strany Úradu pre dohľad prešetriť a zjednať nápravu,“ objasňuje Ladislav Stríž.

Ako ďalej Ladislav Stríž dodáva, najmä v okresoch Senica, Šaľa a Nové Mesto nad Váhom sa stretávajú s tým, že lekári často nevypisujú Správy o prehliadke mŕtveho, čo je vlastne nezákonný postup. Zosnulý teda podľa legislatívy vlastne formálne ešte nie je „zosnulým“, a teda nie je určený k prevozu pohrebným vozidlom. „V rámci pohrebných služieb musíme chrániť našich zamestnancov, nakoľko posádka vozidla nevie, čo sa má po úmrtí diať so zosnulým, v akom štádiu zomrel, o aké ochorenie šlo a akým spôsobom ho máme pochovať, či mu bola nariadená pitva alebo nie. Uvedené tlačivo, teda Správa o prehliadke mŕtveho, je pre nás zásadným a dôležitým dokumentom, z úcty k zosnulému, aj pozostalým príbuzným. Bez potrebných podkladov sa k nim do vozidla dostáva neidentifikovaný zosnulý. Tlačivá treba podľa predpisov vypisovať priamo na mieste obhliadky zosnulého, aby nedošlo k žiadnemu odbornému pochybeniu,“ apeluje na lekárskeho personál Ladislav Stríž. Uvedená skutočnosť tak spôsobuje následné problémy pri nahlasovaní zosnulého na matrike, nakoľko im treba doručiť List o prehliadke mŕtveho tela a štatistické hlásenie o úmrtí vystavené lekárom.

II. Vo väčšine štátov EÚ patrí telo zosnulého rodine. Na Slovensku je tomu inak

Súčasnú zdravotníctvo prechádza dlhodobou reformou, a tak sú často mnohí naši príbuzní odložený v rôznych liečebniach dlhodobo chorých, hospicioch či v domovoch dôchodcov, kde dozrievajú do posledných chvíľ svoju „jesen života“. Ak dôjde k ich úmrtiu, mnohí príbuzní si kladú viaceré otázky, ktoré im musí vedieť lekár či pohrebná služba zodpovedať. „Nemálo príbuzných je nespokojných so zdravotnou starostlivosťou, a tak jedine dokument Správa o prehliadke mŕtveho a štatistické hlásenie o úmrtí je dôkazom toho, či sa všetko ohľadom úmrtia dialo v súlade so zákonom. Prehliadajúci lekár je,

okrem iného, povinný oznámiť úmrtie pri podozrení, že toto bolo napríklad spôsobené trestným činom alebo samovraždou, či bola osoba v čase úmrtia nakazená alebo je podozrenie na nákazu nebezpečnou chorobou, čo uvedie aj v Liste o prehliadke mŕtveho a v štatistickom hlásení o úmrtí, pričom túto skutočnosť oznámi aj regionálnemu úradu verejného zdravotníctva, zároveň aj pohrebná služba pristupuje k telu zosnulého so zvýšenými hygienickými opatreniami,“ poznamenáva Stríž.

Slovenskú verejnosť v roku 2013 šokoval prípad zohavených a doslova vykostených ľudských pozostatkov bývalého veterinárneho lekára z Malaciek M. Skokánka pri bežnej pitve. Zomrel 10. decembra 2013 po mozgovej príhode, z patológie na Antolskej ulici v Bratislave sa telo vrátilo zošité od hlavy až po päty a doslova vykostené. Máme zistené, že odbery prebiehajú do dnešných dní.

Kým v rámci väčšiny štátov EÚ telo zosnulého patrí rodine, u nás na Slovensku patrí štátu. Ten s ním potom nakladá ako s vlastným majetkom. Ak sa zosnulý, podľa Ladislava Stríža, sám nevyhradil z masy potencionálnych darcov orgánov počas svojho života tým, že písomne požiadal o vyrazenie z evidencie, môže po jeho smrti prísť k odobraniu akýchkoľvek častí tela. Ako je to možné? Podľa paragrafu 37 zákona o zdravotnej starostlivosti totiž možno odobrať orgány, tkanivá alebo bunky z mŕtvych tiel darcov iba vtedy, ak osoby počas svojho života neurobili písomné vyhlásenie, že s týmto zásahom do svojho tela nesúhlasia. Takéto vyhlásenie sa zasiela do Národného transplantného registra, ktorý vedie Národná transplantná organizácia zriadená Ministerstvom zdravotníctva SR. Inak povedané, darcovstvo môžete odmietnuť akýmkoľvek písomným vyhlásením, ktoré musí byť podpísané, pričom podpis je dobré nechať si overiť. „Pri pitve je to podobne, no s tým rozdielom, že aj keď je podaná žiadosť na neuskutočnenie autopsie, posledné slovo má lekár. Ak on rozhodne, že pítvať sa bude, nedá sa jeho rozhodnutie zvrátiť. V zahraničí je tomu inak, človek sám môže za svojho života rozhodnúť, čo sa stane s jeho telom po smrti,“ objasňuje Ladislav Stríž. Aj odmietnutie pitvy musí mať písomnú podobu, obsahovať vlastnoručný podpis dotyčného a dátum vyhotovenia. Odmietnutie pitvy musí byť doručené Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, ktorý ho eviduje a uchováva 10 rokov odo dňa úmrtia osoby. Úrad vedie zoznam osôb, ktoré počas života odmietli pitvu.

Problémom podľa podpredsedu Asociácie pohrebných a kremačných služieb Vladimíra Eckera je tiež fakt, že pokiaľ obhliadajúci lekár stanoví neznámu príčinu smrti, telo zosnulého sa automaticky pošle na pitvu. „Tiež sa pitva napriek vyjadrenému nesúhlasu vykoná napríklad pri podozrení, že mŕtvy bol chorý na prenosné ochorenie, pri náhlom úmrtí, ak príčina smrti nie je zjavná, pri pochybnostiach lekára, ktorý vykonal prehliadku mŕtveho, v prípadoch násilnej smrti alebo

Ladislav Stríž dokumentuje vývozy zosnulých z nemocníc

z dôvodov upravených osobitným predpisom podľa Trestného poriadku.“ SAPaKS preto vyzýva zákonodarcov, aby sa touto témou zaoberali a postupovali v rámci európskych štandardov, kedy zosnulý patrí len príbuzným, ktorí môžu rozhodnúť o tom, či sa telo mŕtveho podrobí pitve, alebo jeho orgány budú určené k darcovstvu.

III. Niektoré akreditované vzdelávacie strediská vydávajú osvedčenia neoprávnene

Ak chce niekto vykonávať pohrebnú službu a byť správcom pohrebiska či krematória, je potrebná odborná príprava na prevádzkovanie týchto služieb. Tá je definovaná v rámci zákona č. 131/2010 Z.z. o pohrebníctve, kde je jasne napísané, že 70 vyučovacích hodín má trvať príprava na pohrebnú službu, 70 vyučovacích hodín na krematórium, 60 hodín má mať prevádzka pohrebiska.

Problémom podľa slov Vladimíra Eckera je, že niektoré akreditované vzdelávacie strediská uvedený zákon, aj s potrebnými lehotami prípravy nedodržiavajú, kurzy neprebiehajú v riadnych termínoch, sú skrátené, a tým dochádza k nevyškoleniu účastníkov. Tí síce získavajú oprávnenie, no v praxi nevedia ako postupovať, keďže detailne nepoznajú ani zákon o pohrebníctve a problémy s tým spojené. Nedostatočná poctivá príprava sa však potom zvykne odrážať v praxi a vracia sa prostredníctvom sťažností pozostalých.

„Kým na Slovensku nie je stanovená potrebná prax, sú určené len vyučovacie hodiny, je to na škodu vecí v našom odbore. Zistili sme, že niektoré akreditované vzdelávacie strediská si dokonca skrátili potrebnú vyučovaciu prípravu na minimum hodín. V podstate za šesť dní sa môže záujemca „vyškoliť“ za prevádzkovateľa pohrebných služieb. Po absolvovaní záverečnej skúšky, kde má dokonca vopred dané správne odpovede, získa aj potrebné osvedčenie.“ objasňuje situáciu v praxi Vladimír Ecker. Po absolvovaní takéhoto „rýchlokurzu“ dochádza k nekorektnému podnikaniu a množstvu chýb, ktoré sa vyskytujú v praxi a k mnohým sťažnostiam zo strany pozostalých. Kazia tak dobré meno kvalitným pohrebným službám.

Ako k téme na záver dopĺňa Ladislav Stríž, v ostatných európskych krajinách, napríklad v Taliansku, Španielsku či vo Francúzsku, musia záujemcovia o danú profesiu pôsobiť v odbore viac ako rok. „V Kanade dokonca existuje špecializované štúdium, kde záujemca prechádza poctivou študijnou i praktickou prípravou. Pohreb na Slovensku by mal byť dôstojnou rozlúčkou s mŕtvym, príbuzní majú voľnú ruku v tom, ktorú pohrebnú službu si vyberú. My budeme verejne vystupovať proti každému, kto sa bude chcieť na tejto profesii nejakým spôsobom nezákonne obohacovať.“

Pripravila Zuzana Voštenáková

Vysoké stromy nahradili drevorezbárskou galériou

V Hornom Hričove pri Žiline majú netradičný cintorín, ktorý si chodia obzerať aj ľudia z okolitých obcí či zahraničia. Na pňoch bývalých stromov, ktoré prekážali návštevníkom cintorína, nechal správca umiestniť 20 biblických výjavov. O unikátnej drevorezbárskej galérii sme sa rozprávali so starostom obce Horný Hričov Ing. Dušanom Ďuričkom.

Pôvodne na cintoríne Horný Hričov boli vysadené ihličnaté douglasky. Prečo obec pristúpila k takejto netradičnej drevorezbárskej galérii na cintoríne?

Keď stromy dosiahli svoju dospelosť, hraničné výšky stromov začali byť pre návštevníkov cintorína nebezpečné. Nebezpečie hrozilo najmä vtedy, keď napadol sneh a krehké konáre sa pod jeho ťarchou lámali a padali na hroby, pomníky a na ľudí. Jeden občan bol svedkom, ako padajúca haluz, obťažkaná zamrznutým snehom, zasiahla a do krvi poranila tvár pri hrobe stojacej pozostalej. Bývalé vedenie obce na čele so starostom Ing. Jozefom Trizuljakom sa preto rozhodlo odstrániť stromy, aj keď to nebolo každému po vôli a aj v súčasnej dobe sa nájde dosť kritikov tohto riešenia. Už pred ich zrezaním, sa v spolupráci so Strednou odbornou školou stavebnou na ulici Rosinská cesta 4 v Žiline a jej žiakmi dohodlo, že sa na cintoríne umiestnia do pôvodných pňov zapustené drevené reliéfy biblických výjavov. Vrchy pňov sa opatrili kužeľovými šindľovými striškami, spodné časti sa odizolovali od zvyškov pňov v zemi.

Drevorezbárska galéria vyrástla na pňoch bývalých stromov, ktoré sa nechali dva a pol metra vysoké, zospodu sa podrezali, zaizolovali a nechali určitý čas vyschnúť. Kto bol autorom uvedených diel?

Drevorezby zhotovili v školskom roku 2006 – 2007 žiaci 2., 3. a 4. ročníka Strednej odbornej školy stavebnej v Žiline, študijný odbor umelecko-remeselné spracúvanie dreva – rezbárske práce. Pod vedením majstrov odborného výcviku Mgr. Miškovského, p. Šimčíkovej a p. Štafena. Tento „rodný list“ si možno prečítať na drevorezbe jedného z 20-tich kmeňov. Do práce sa pustili žiaci Ryljak, Cipko, Holienčík, Savkovič, Šimún, Vojtek, Púček, Vršanský, Cisár, Rajtek, Kmeť, Prístupník, Bado, Bugový, Cigánik, Chodelka, Dodok, Száraz, Pažitka, Kmecík, Birzový a Krutek. Školu viedla pani riaditeľka Ing. Mária Wienerová. V roku 2007 sa cintorínu dostalo tohoto obdivuhodného skrášlenia.

Drevorezbárska galéria pozostáva z 20-tich stĺpov. Aké sú motívy na týchto stĺpoch?

O námete reliéfov sa diskutovalo dlhšie. Nakoniec sa od myšlienky Krížovej cesty upustilo a žiaci si ozrejmili niektoré výjavy z Biblie, čo sa považovalo za príhodnejšie vzhľadom na umiestnenie na cintoríne. Okolo cintorína, v mieste pôvodných douglasiek, tak dnes stojí dvadsať pomníčkov „padlých“ stromov – výjavov z biblie: Kráľovná mája, Cesta do Jeruzalema, Krst dieťaťa, Z krížovej cesty Ježiša, Jonášova veľryba, Baránok boží, Lampy s olejom, Pokora pred krížom, Kajúcný hriešnik, Golgota, Zoslanie ducha svätého, Svätá rodina, Zbožnosť, Ukladanie do hrobu, Ježiš pred Herodesom, Kopijníci, Stvorenie neba a zeme, Premena chleba a vína, Kľúč od kráľovstva nebeského, Uzdravenie chorého Lazara. Uprostred cintorína sa nachádza nový kríž, v tesnej blízkosti výjavov vzkriesenia a nanebovstúpenia, najväčších výročí v roku. V rohu cintorína je umiestnený patrón zosnulých sv. Jozef. Tematické okruhy, návrhy aj s popismi, pripravil správca fary v Dolnom Hričove Peter Kuliaček. Výsledkom sú drevorezby v prírodnej farbe na tmavých pňoch. Na každej drevorezbe je vyryté meno študenta. Haluzie zo stromov si odviezli miestni občania a zvyšky boli postúpené miestnej píle na rezivo. Niektoré z týchto diel, autorov reliéfov, už majú úspešne za sebou vysoké školy.

Aké sú reakcie návštevníkov cintorína na túto galériu?

Obdivu tomuto dielu v prírode sa dostalo od mnohých ľudí. Ocenila ho aj odborná komisia pri Ministerstve životného prostredia a SAŽP, ktorá posudzovala pripravenosť obce do súťaže „Dedina roka 2011“. Obec nakoniec odmenili za aktivity v oblasti starostlivosti o prírodu, rozširovanie alejí a celkový vzťah k zeleni titulom „Dedina ako záhrada“. Občas sem zabľúdia aj cyklisti. Jeden náš mladík, ktorý sa zamestnal v Nemecku, s nadšením zvestoval, že reportáž o drevorezbárskej galérii na našom cintoríne zazrel aj v programe nemeckej televízie.

Marcel Lincényi, fotografie Pavel Ondera

Posmrtný „život“ ľudského tela

V kostoloch na celom svete nedávno, v deň popolcovej stredy, zazneli biblické slová: „Prach si a na prach sa obrátiš!“

Čo sa však deje s ľudským telom, kým, ako vraví Písmo, nie je prinavrátené do zeme, z ktorej bolo vzaté? Krátko na to, čo sa u človeka zastaví dýchanie a tlkot srdca, ustane i mozgová aktivita a nastáva klinická smrť. Výskum holandského vedca Antona Coenena realizovaný na laboratórnych potkanoch, ktorým bola amputovaná hlava, síce dokázal, že mozgová aktivita prudko klesne na polovicu pôvodnej hodnoty už 4 sekundy po smrti, ale preukázal aj existenciu posmrtnej aktivity mozgu, ktorá sa objavila uplynutím prvej minúty v prudkej vlne. Spolu so zastavením mozgových aktivít začne z tela unikať prebytočná nahromadená energia a kyslík sa rýchlo vyčerpá. Zastavuje sa aj produkcia hormónov regulujúcich rôzne telesné funkcie, bunky odumierajú. Telesná teplota začne klesať rýchlosťou približne 1,5 stupňa Celzia za hodinu, až kým nedosiahne hodnotu prostredia. Táto redukcia telesnej teploty sa odborne nazýva algor mortis.

V počiatočnom štádiu posmrtného „života“ ľudského tela sa tiež uvoľnia svaly a telesné zvierače, takže nastáva únik moču a defekácia nestrávených zvyškov. Vplyv gravitácie spôsobí, že sa ťažšie červené krvinky presunú do telesných partií, ktoré sú najbližšie k zemi. Teda v prípade, že je mŕtvy otočený na

bruchu, smerujú červené krvinky do brucha a pod. V medicínskej terminológii existuje pre túto fázu označenie livor mortis. Presun červených krviniek a sťahovanie podkožných cievok má za následok blednutie mŕtvol, ku ktorému dochádza najneskôr dve hodiny po smrti, ale zvyčajne už po pätnástich minútach. Posmrtné blednutie sa odborne nazýva pallor mortis. V rámci tejto fázy sa tiež na tele objavujú malé tmavofialové škvrny, ktoré sa postupne môžu zväčšovať. Tmavofialové škvrny sa objavujú najmä pri udusení alebo v prípadoch náhleho úmrtia. V prípade otravy oxidom uhoľnatým v tele vznikajú červené škvrny. Posmrtné škvrny sa v normálnom prostredí (mimo vodných plôch, bahna a podobne) objavujú a rozvinú v priebehu dvanástich hodín. Vďaka nim dokážu vyšetrovatelia určiť približný čas smrti.

Po troch až šiestich hodinách telo stuhne. Svaly síce ochabnú ihneď po smrti, ale tuhnutie trvá dlhšie. Najprv zasiahne svalstvo tváre a krku, potom ruky, trup až napokon stuhnú aj nohy. K úplnému stuhnutiu dochádza v priebehu dvanástich hodín. Príčinou je záplava buniek vápnikom, ktorý je počas života regulovaný membránami svalových buniek.

Svaly si dokážu udržať kŕčovitý stav obvykle jeden až dva dni. Stav posmrtného stuhnutia lekári označujú ako rigor mortis.

Iba málokedy však človek ostane akoby zamrznutý v polohe, v akej telo opustilo vedomie. Nebožtík, ktorý ostane presne v tej polohe, v ktorej sa nachádzal v momente smrti, musel podľahnúť zásahu elektrickým prúdom, poraneniu mozgu, alebo otrave oxidom uhoľnatým. Následne odumrie aj posledná živá bunka v tele a nastáva rozklad tela (dekompozícia). Enzymy uvoľnené z popraskaných bunkových stien sa dostávajú do vnútorných orgánov, ktoré postupne začínú tráviť samé seba. V procese rozkladu zohrávajú významnú úlohu agresívne tráviace enzýmy uvoľnené z pankreasu. Najmä tie štiepia okolité tkanivá. Na rozklade tela sa okrem enzýmov podieľajú aj milióny baktérií a ďalších mikroorganizmov, ktoré počas života človeka existujú v symbióze s organizmom. Vzduch v okolí mŕtvol nasýtiť zlúčeniny putrescínu a kadeverínu zodpovedné za posmrtný zápach. Puch priláka hmyz,

Kanopy - pohrebné vázy do ktorých sa ukladali vnútornosti pri balzamácii. V týchto sú artefakty Tutanchamóna

do zahnívajúcich tkanív nakladú muchy vajíčka, z ktorých vyrastú larvy. Vyrývajúce sa muchy, najmä bzučivky a mäsiarky, postupne rozozierajú telo, až z neho ostane len kostra.

Na tele, ktoré prišlo do kontaktu napríklad so studenou vodou, sa však môže vytvoriť mŕtvolný vosk tvorený baktériami z rozkladajúceho sa tkaniva. Tento vosk následne dokáže na istý čas zakonzervovať vnútorné orgány a spomaliť tak dekompozíciu.

V našich klimatických podmienkach trvá proces rozkladu obvykle tkaniva 8 – 10 rokov. Väzivé časti, šlachy, chrupavky a svalové partie pritom ostávajú zachované najdlhšie. K rozpadu kostí môže dôjsť najskôr po desiatich rokoch. Kým zmiznú mäkké časti na prednej strane tela, musí uplynúť aspoň pol roka. Zadná strana však ostáva čiastočne zachovaná niekedy aj po roku. Pozostatky chrupaviek možno nájsť na mŕtvoľe ešte po piatich rokoch. Samotné deformácie vyvolané tlakom pôdy sa však na kostiach objavujú až po viac ako sto rokoch. Podobne i zvyšky tuku môžu v kostiach vydržať sto rokov a niekedy pretrvávajú celé stáročia. Rýchlosť rozkladu ovplyvňuje množstvo faktorov a pri optimálnych podmienkach môže z človeka zostať iba samotná kostra už po troch rokoch.

Napríklad v piesčitej pôde trvá dekompozícia mäkkých častí ľudského tela približne 7 rokov, v hlinenej priemerne 8, v ílovitej viac ako 10 rokov. Pokiaľ je prostredie príliš vlhké alebo príliš suché, rozklad sa môže úplne zastaviť. K pomalšiemu rozkladu tela dochádza aj počas zimných mesiacov, keď môže byť vzhľad mŕtvol bez výraznejších známkov dekompozície aj tri mesiace po smrti.

Optimálna teplota pre posmrtné hnieť je 30 – 40 °C. Teplota pôdy dosahuje v našich klimatických podmienkach počas najteplejších mesiacov úroveň okolo 10° C. Čím hlbšie je však telo pochované, tým pomalšie dôjde k jeho premene na kostru. Rýchlosť rozkladu je možné spomaliť taktiež znemožnením prístupu vzduchu, čiže napríklad uložením tela nebožtíka do vzduchotesného priestoru. Vplyv kyslíku a ostatných látok tvoriacich vzduch na dekompozíciu vysvetľuje aj skutočnosť, prečo hniloba prebieha pomalšie na častiach tela krytých šatstvom, ako na tých, ktoré sú obnažené.

Na rozklad tela má vplyv aj kvalita rakvy, v ktorej je pochované. Rakvy z mäkkého dreva sa rozložia počas 2-3 rokov,

Mŕtvy musí zostať istý čas na mieste. Záchraná akcia na letisku M.R. Štefánika Spoločné cvičenie záchraných zložiek 2014

truhly vyrobené z duba alebo buka po dlhšom období. Rozklad tela môžu tiež urýchliť hobliny, piliny alebo slama na dne rakvy. Tie totiž fungujú ako izolácia, ktorá zabráňuje úniku tepla z rozkladajúcej sa mŕtvol, čo môže zvýšiť teplotu vo vnútri truhly aj o 10° C.

Dekompozícia je, naopak, pomalšia u chudých ľudí. K neskoršiemu rozkladu tela dochádza tiež u nebožtíkov, ktorí umreli následkom straty veľkého množstva krvi, pretože spolu s jej únikom zároveň došlo k odvodneniu ľudského organizmu, a tým pádom k spomaleniu šírenia mikroorganizmov.

Začiatkom dvadsiateho storočia sa americký lekár Duncan MacDougall pokúsil dokázať, že v čase smrti telo opúšťajú nielen životné funkcie, ale aj duša. Pracoval so šiestimi umierajúcimi pacientmi, ktorých uložil na obrovskú váhu. Pri pokuse s pacientom trpiacim tuberkulózou nameral hmotnostný rozdiel 21 gramov medzi váhou jeho tela pred smrťou a po nej. Výsledok MacDougallovho výskumu však nikdy nebol prijatý ako dôkaz o existencii duše. Lekári tento jav objasnili viacerými spôsobmi, popritom poukázali na skutočnosť, že hmotnostný rozdiel 21 gramov sa objavil iba u jediného pacienta. V dvoch prípadoch dokonca nebol zaznamenaný žiaden rozdiel v hmotnosti pred a po smrti. A hoci ani nasledujúce výskumy existenciu duše hodnoverne nedokázali, mnohí nepochybujú, že človeka tvorí viac, než telo.

Pavol Ičo, fotografie Pavel Ondera

Literatúra:

BALÁŽ, V. a kol.: Smrť ako súčasť života. Praha: Národný inštitút detí a mládeže MŠMT, Ústrední komise Biologické olympiády, 2008. ISBN 978-80-86784-64-9.

DAVIES, D. J.: Stručné dejiny smrti. Praha: Volvox Globator, 2007. ISBN 978-80-7207-628-4.

DVOŘÁK, M.: Exhumace z aspektu soudního lékaře. In: Kriminalistika, 2000, roč. XXXIII, č. 3. ISSN 1210-9150.

PROKEŠ, L.: Posmrtné změny a jejich význam při interpretaci pohřebního ritu /ke vztahu mezi archeologií a forensními vědami/. Brno: ÚAM FF MU, 2007. ISBN 978-80-239-9599-2.

SZERUDA, R.: Kvantová duše. Praha: Eugenika, 2006. ISBN 80-89227-33-3.

TESAŘ, J.: Soudní lékařství. 3. doplněné vydání. Praha: Avicenum, 1985.

V procese rozkladu zohrávajú významnú úlohu agresívne tráviace enzýmy uvoľnené z pankreasu.

Piesne spojené s pohrebnými obyčajami

Margita Jágerová

FF UKF v Nitre, Katedra etnológie a folkloristiky

Rajecké Teplice

Významné momenty v živote človeka boli oddávna spojené s viacerými javmi zdôrazňujúcimi ich dôležitosť a jedinečnosť, výnimkou nebolo ani úmrtie. V našej tradičnej kultúre, ako i v širšom stredoeurópskom priestore, bola intenzívne zakotvená prax spievania pri tejto príležitosti, pričom išlo o rôznorodé kanonizované, ale predovšetkým nekanonizované piesne, resp. folklórne vokálne prejavy, sprevádzajúce jednotlivé fázy pohrebu. Príspevok sa zameriava na predstavenie piesňového materiálu, ktorý bol ešte v predchádzajúcich desaťročiach, ojedinele je dodnes, súčasťou pohrebného obyčajového cyklu. Doteraz publikované etnologické práce sa zameriavali predovšetkým na pohrebné plače (žalospevy, nariekania, oplakávanie zosnulého), ktoré sú už zaniknutým javom a v príspevku sa im nevenujeme. Inou skupinou sú však ľudové duchovné pohrebné piesne, patriace k prejavom tzv. ľudovej zbožnosti. Sú výsledkom pôsobenia jednotlivých cirkví, umelej literárnej tvorby rôznych literárno-historických období, ale aj tvorivosti interpretov a osobností pôsobiacich v jednotlivých lokalitách.

Predstavujeme niektoré špecifiká týchto piesní a situácie, ku ktorým boli viazané, pričom pohrebné ľudové piesne sa dotýkajú ako katolíckeho, tak protestantského prostredia, či oblastí pod dosahom pravoslávnej a gréckokatolíckej cirkvi.

Prakticky už od momentu úmrtia sa v dome zosnulého stretávali jeho príbuzní, známi, aby si ho uctili, modlili sa za jeho dušu a potešili v smútku pozostalých. Nielen počas týchto momentov, ale obzvlášť pri večernom modlení pri mŕtvom (resp. spievanie pri mŕtvom – názov sa používa hlavne v evanjelickom prostredí) bol priestor na spievanie týchto piesní, pričom podnes tento jav v mnohých vidieckych lokalitách pretrváva.

Večerné stretnutia sa konávali bez účasti duchovných, ich náplň a priebeh usmerňovali laické osobnosti zainteresované na cirkevnom živote danej lokality (kantori, modleníci, modľarkiče, ruženčári, speváci/-čky, alebo ženy, ktoré predspevujú). Kedysi to boli miestni učitelia, v období socializmu sa už však nemohli oficiálne zapájať do cirkevného života, preto túto funkciu preberali členovia cirkvi, ktorí dobre poznali liturgiu, náboženské piesne a modlitby. Disponovali určitými intelektuálnymi a interpretačnými vlohami, vyberali nielen piesne, ktoré predspevovali, ale i tóninu, v ktorej sa bude spievať, určovali tempo. V priebehu 20. storočia, najmä v jeho druhej polovici, túto úlohu začali preberať staršie ženy. Muži sa dlhšie udržali najmä v protestantskom prostredí. Išlo nielen o hlasovo dobre disponovaných jedincov, ale spravidla mali aj určité štylizáčne a improvizáčne schopnosti, taktiež nemali problém prezentovať sa na verejnosti („to musí byť taká smelá, čo sa nebojí, čo to vie tak smelo predpovedať...“). Ovládali početný piesňový repertoár a modlitby k tejto príležitosti. Najmä pri dlhšie trvajúcich večerných stretnutiach

Šumiac

(aj dve-tri hodiny intenzívneho modlenia a spievania) bola potrebná výdrž a dobré hlasové kvality. Ešte doma si pripravili modlitby a piesne, viaceré „zdedené“ od matky či inej príbuznej (príbuzného), alebo bývalých spevákov/-čok. Napr. na Horehroní každá takáto žena mávala určité svoje „vlastné“ pesničky, vždy všetky nepoznali tie isté, ale mali približný prehľad o tom, ktoré pozná tá druhá, pričom sa vzájomne dopĺňali. Veľkú časť pripravených modlitieb čítali z papiera, to isté sa týka aj piesní, nakoľko ani samotné speváčky ich nepoznali naspamäť, niektoré majú aj niekoľko desiatok strof.

Piesňový repertoár k tejto situácii nebol všeobecne známy, v jednotlivých lokalitách ho ovládala spravidla len úzka skupina interpretov. Preto sa niekde zaužíval postup, že predspevák zaspieval jeden verš piesne, ostatní po ňom zopakovali, nasledovali ďalšie verše odspievané týmto spôsobom. Vytvorila sa tak možnosť zapojiť do spevu všetkých účastníkov večerného stretnutia. Spievali sa samozrejme aj známejšie náboženské piesne, ktoré striedali s modlitbami, prednášaním rôznych príhovorov, nábožných textov. Piesne boli vybrané, niekedy aj patrične dotvárané, podľa okolností súvisiacich s mŕtvym (či bol ženatý, vydatá, či mal/-a deti, vnúčatá, prípadne akou smrťou zomrel/-a, či bol/-a v ruženci...), sú pohľadom a vekovo diferencované, vyjadrujú sociálny a rodinný status zosnulého. Platila zásada, že o mŕtvom sa v nich uvádzajú len pozitívne skutočnosti, čo je vlastne univerzálny jav, všeobecne rozšírený a rešpektovaný aj v iných prejavoch súvisiacich s pohrebnými obyčajami (napr. pohrebné odobierky, príhovory, kázne...). Špecifické piesne sa spievali v prípade úmrtia mladých, slobodných ľudí (mládenec alebo dievčina), čo bolo v piesni aj zdôrazňované:

*Už je dokonaný včasný život môj,
musím sa s tým zmieriť, prijať údel svoj.
Len v súdny deň, Pane, mňa neopušť,
moju briešnu dušu k sebe pripuť.*

(úryvok z pohrebnéj piesne z Horehronia)

V niektorých obciach sa dodržiavala zásada, že ak prebiehalo večerné stretnutie pri mŕtvom počas viacerých dní, nepoužívali sa tie isté modlitby a piesne (okrem každodenných, bežne používaných modlitieb ako očenáš, zdravas a pod.). Hlavnou témou takýchto piesní bola problematika smrti, úmrtia, posmrtného života, zabezpečenia duše po smrti, apely k Bohu, k svätým (najmä k Panne Márii a Ježišovi), vyprosovanie si večného spasenia, šťastnú hodinu smrti, lúčenie s rodinou, pozemským životom, materiálnym svetom a pod.

*1. Ó, Smrti, ukrutná a nemilostivá, každému človeku si veľmi strašlivá.
2. Nedbáš ni na slávu človeka starého, ani na rozkoši hoci aj mladšieho.
3. Hoci by my so sebou všetko tam zobrali, veľkým bohatstvom by sme sa tešili.
4. To všetko zostane, všetko zanecháme, do temného hrobu tam ho nevezmeme.
5. Aký to svet milý, aký je krásny, každému človeku ale len dočasný.*

(úryvok z pohrebnéj piesne z Telgártu, okres. Brezno)

Viaceré piesne tematizujú predstavu personifikovanej postavy Smrti, ktorá navštívila dotyčného zosnulého:

*1. Zapadlo slniečko života zemskeho,
svieti mi na cestu života večného.
Ježiš, Ježiš, spása duší, pomoc moja,*

*i v tejto chvíli tá volá duša moja.
2. Sestra Smrť na moje dvere zaklopala,
rozsudok od Boha, pozvanie doniesla.
Ježiš, Ježiš...*

(úryvok z pohrebnéj piesne z Horehronia)

Značne zastúpené, najmä v prípade úmrtia žien, boli piesne s mariánskou tematikou alebo piesne ružencové, ak bola dotyčná zosnulá členkou ruže (cirkevného modlitebného spoločenstva):

*1. Ružencové braterstvo, poslať k nám posolstvo,
sa tu dnes zhromaždilo celé priateľstvo.
2. Prosiť máme Matičku, za zomrelú sestričku,
aby Boh do neba prijal jej dušičku.
3. Putovala šťastlivo cez údolia tesklivé,
žila v službe ružencovej do smrti chvíle.
4. Šťastný kto je v ruženci, v krásnom Márie venci,
toho Ježiš i Mária nosia pri srdci.
5. Ježišu, ty sudca náš, ty naše slabosti znáš,
odpuť viny našej sestry, Pane, vyslyš nás!
6. Až raz príde rad na nás, skončiť púť života čas,
vtedy, matka ružencová, oroduj za nás!
7. Šťastná naša sestrička, Matička ju objíma,
a pre zásluhy ruženca, viny z nej sníma.
8. A keď príde rad na nás, nášho života posledný čas,
vtedy, Matka ružencová, oroduj za nás!*

(Pieseň spievaná pri úmrtí členky „ružce“, rozšírená vo viacerých lokalitách Slovenska. Tento zápis pochádza z Likavky, okr. Ružomberok)

Pri spievaní piesní z oficiálnych cirkevných spevníkov, napr. evanjelického funebrála, vždy pred začiatkom piesne predspeváci uviedli číslo piesne, predspevali začiatok, ostatní sa pridávali a dospievali pieseň spoločne.

Okrem večerných stretnutí pri mŕtvom ďalšou príležitosťou pre spev bol čas pred samotným pohrebom. Hodinu až dve pred pohrebom prebiehalo opätovne spievanie a modlenie pri truhle so zosnulým v jeho dome, neskôr od druhej polovice 20. storočia v domoch smútku, prípadne v kostole. Spievalo sa aj počas presunu z domu (domu smútku či kostola) na miesto pochovania.

Ďalším momentom je spievanie ľudových nábožných piesní nad hrobom. Najmä v katolíckom prostredí sa podnes stretávajú so speváckymi prejavmi cirkevných spoločenstiev, napr. ružencovými spolkami, ktoré spievajú piesne avizujúce účastníkom pohrebu členstvo zosnulého „v ruži“. Ostatní členovia sa takýmto spôsobom lúčia so zosnulým, nad druhej strane manifestujú

Cintorín Šumiac

príslušnosť zomrelého k tejto špecifickej skupine (spievajú sa najčastejšie ružencové a mariánske piesne).

V minulosti k vokálnym prejavom počas pohrebných obradov (nad hrobom, prípadne doma na dvore počas obradov) patrila aj spievaná odobierka, ktorá bola zostavovaná podľa požiadaviek pozostalých, nadiktovaných priamo spevákovi. V druhej polovici 20. storočia spievané odobierky zanikali, ak sa ojedinele objavovali ešte pred niekoľkými desaťročiami, išlo spravidla už len o prednášanú nie spievanú, neveršovanú formu, ktorú prečítal buď duchovný alebo organista, prípadne člen rodiny, častejšie ich však nahradili čítané odobierky (rozlúčky, príhovory) od predstaviteľov obce, zamestnávateľa či zástupcov záujmových profesijných združení, ktorých členom bol zosnulý.

Inou kategóriou piesní sú ľudové piesne, ktoré nie sú primárne pohrebné, ale sú obľúbenými piesňami zosnulých a najčastejšie boli, miestami podnes sú spievané nad jamou pri zasýpaní truhly. Do tejto skupiny patria rôzne piesne, najčastejšie lyrické, zväčša pomalého tempa, funkčne neviazané k žiadnej príležitosti, či už z lokálneho, regionálneho repertoáru alebo piesne nadregionálneho charakteru. Obzvlášť v obciach, kde ešte fungujú tradičné hudobné zoskupenia, resp. folklórne spevácke telesá, alebo aj samostatní muzikanti, takéto piesne sú len odohrané, nemusia byť vždy odspievané. Spievanie nenáboženských ľudových piesní sa vyskytovalo v minulosti najmä pri pohrebe slobodných mládenčov a dievok, resp. aj starších zosnulých, ktorí nevstúpili

do stavu manželského, pričom neraz hudba hrávala miestne ľudové piesne už počas samotného sprievodu. Hranie vyvrcholilo spravidla po vložení truhly do hrobu, keď duchovný ukončil pohrebné obrady. Počas tohto momentu muzikanti hrávali aj tanečné ľudové piesne či piesne s rýchlejšim tempom. Osobitosťou v tomto smere je situácia, ktorá bola počas terénnych výskumov zaznamenaná na Horehroní na začiatku 21. storočia. V tejto oblasti chodievali (možno v niektorých obciach podnes chodia) zosnulému mužovi spievať k hrobu jeho rovesníci (pieseň Sokole, holube, či ti žal nebude...), a to nielen v prípade zosnulého slobodného mládenca, ale aj staršieho ženatého muža. Pieseň spievali po skončení karu, často aj podvečer, potme. Podľa vyjadrení informátorov – ak mal zosnulý ešte rovesníkov, kamarátov, ktorí vedľa spievať, tak mu išli zaspievať. Pováčšie neostalo nikdy len pri jednej piesni, ale pri hrobe kamaráta po skončení pohrebu zvyčajne vyspievali aj ďalšie „parobské“ či iné, zosnulým obľúbené miestne ľudové piesne.

!/:Sokole, holube, či ti žal nebude:!
!/:koť tvoja hlavička, koť tvoja hlavička,
v hrobe ležať bude:!
!/:Kamarati, bratia, po jednom sa tratia:!
!/:jeden šiel na vojnu, jeden šiel na vojnu,
druhy pujde zajtra:!
!/:Kamarat, kamarat, čo si za kamarat:!
!/:ty si sa oženiv, ty si sa oženiv,
aj ja by som sa rad:!

(Parobská, mužská pieseň, okrem iného spievaná rovesníkmi zosnulého muža nad jeho hrobom. Textový zápis pochádza z obce Šumiac, okr. Brezno)

Na záver

V súčasnosti množstvo ľudových pohrebných duchovných piesní patrí nenávratne k minulosti. Mnohé boli fixované len v ústnej podobe, len niektoré dlhšie texty aj v rukopisných záznamoch, ktoré však po úmrtí predspeváka, predspeváčky nenašli svojich nasledovníkov. Zberatelia a zapisovatelia ľudových piesní tento materiál obchádzali a nezaznamenávali ho, resp. len okrajovo, a ak ho aj zozbierali, do vydaných piesňových zbierok ich nezaraďovali. Ojedinele sa ešte spievajú počas spomínaných príležitostí, pričom ak sa v danej lokalite vyskytujú, ovláda ich spravidla už len veľmi úzky okruh najstaršej generácie, predovšetkým žien. Neraz však ide len o jednu, dve osoby v obci. V mnohých

Autentický text veršovanej odobierky z Telgártu - okr. Brezno

1. O jak smutný je život človeka, keď ho všade ukrutná smrť čaká.
Sotva začne tento svet požívať, už sa musí svej smrti spodívať.
2. Smrť ukrutná nezmizne nikomu, voči stáva každému jednému.
V pondelok večer zavolať hlas božský pod už Mikuláš, pod už do večnosti.
3. Lebo smrť je veľmi sponahlivá, života ma rýchlo pozbavila. Už mi smutné
zvony zazvonili v mojom starom veku k hrobu sprevadili.
4. Manželka uprimna tebe smutnu chvíľu dávam, dnes sa ja už s tebou navždy
rozlučávam. Za manželskú lásku pekne Ti dakujem, a od Pána Boha vše dobré
Ti prajem.
5. Manželko mňa uprimna, jedno ťa ja prosím, Bohu ma odovzdaj za mňa sa
modlievaj, a ja budem prosiť Boha najvyššieho, aby on nás prijal do raja
večného.
6. Dcéra moja milá aj ku tebe volám, mal so ťa veľmi rád, navždy ťa opúšťam.
O mamičku svoju vždycky sa postaraj vo svojich modlitbách i na mňa spomínaj.
7. Zatu môj milý Jozef, aj ku tebe volám, dnes sa ja už s tebou navždy
rozlučávam. Za láskavosť tvoju pekne ti dakujem a od Pána Boha vše dobré
ti prajem.
8. Maruško vnučka moja s tebou sa rozlúčam, je mi veľmi ťažko, že ťa už
opúšťam. Za obsluhu tvoju pekné ti dakujem, od Pána Boha vše dobré ti prajem
9. Vnúčatá moje aj ku vám volám, dnes sa ja už s vami rozlučávam, žite
šťastlivo s vašimi dieťkami, Boh nebeský nech bude vždy s vami.
10. Pravnúčatá moje milé od vás sa odberám, sve posledné zбоhom aj vám
podávam. Všetci sa modlite k a Boha milujte, vo svojich modlitbách i na
mňa spomnite.
11. Sestra moja milá, smutnu chvíľu ti dávam, dnes sa ja už s tebou navždy
rozlučávam. Za sesterskú lásku pekne ti dakujem, a od Pána Boha vše
dobré ti prajem. Ži si šťastlivo s Tvojimi dieťkami, Boh nebeský nech
bude vždy s vami.
12. Ctení ~~kmotrovci~~ kmotrovci, zбоhom ostávajú, me posledné slovo i vy dnes
prijmíte. Za vašu láskavosť pekne vám dakujem a od Pána Boha vše dobré
vám prajem.
13. Krsňatá moje milé aj i ku vám volám, dnes sa ja už s vami rozlučávam.
Žite šťastlivo s vašimi dieťkami, Boh nebeský nech bude vždy s Vami.
14. Švagrvoia, švagríné, aj ku vám volám, sve posledné ~~xxix~~ slovo i vám dnes
podávam. Za láskavosť vašu pekne vám dakujem, za vás všetkých v nebi
orodujem.
15. Sesternice moje, zбоhom ostávajú, moje mrtve telo k hrobu sprevádzajte.
Ja vám za to bratský podakujem a od pána Boha vše dobré vám prajem.
16. Rodina Katreničová, Vilimová, Alexová, aj ku vám volám, dnes sa ja už
s vami navždy rozlučávam, za láskavosť vašu pekne vám dakujem, a od Pána
Boha vše dobré vám prajem.
17. Ctená rodina zo Šumiaca, Telgártu, aj ku vám volá, dnes sa ja už
s ~~xxxx~~ vami navždy rozlučávam. Žite šťastlivo s vašimi dieťkami, Boh
nebeský nech bude vždy s vami.
18. Susedia, priatelia, ktorí tu stojíte, moje mrtve telo k hrobu sprevádzajte,
ja vám za to bratský podakujem, za vás všetkých v nebi orodujem.
19. A ty Bože prijmi dušu moju a požehnaj tu rodinu moju. Všetci sa modlite
Boha milujte, vo svojich modlitbách i na mňa spomnite. Amen.

lokalitách sa obyčaj spievania a modlenia pri zosnulom už nepraktizuje, a ak sa koná, všeobecne možno konštatovať dlhodo-
bo zmenšujúci sa okruh účastníkov v porovnaní s predchádzajú-
cimi desaťročiami, taktiež výraznú redukciu nekanonizovaných
modlitieb a piesní (resp. až zánik spievania akýchkoľvek piesní

pri tejto príležitosti, okrem cirkevných obradných piesní). Ide
však o jedinečné a nesporne zaujímavé prejavy nášho duchov-
ného kultúrneho dedičstva, ktoré by si zasluhovali detailnejšiu
pozornosť.

Pripravila doc. PhDr. Margita Jágerová, PhD.

Predstavujeme člena SAPaKS

Pohrebništvo Ecker zabezpečuje pohrebné služby pre celé Záhorie

Je majiteľom pohrebništva Ecker, ktoré poskytuje širokú škálu služieb v oblasti pohrebništva v Malackách a širokom okolí záhorskeho regiónu a taktiež je jedným z konateľov pohrebnej služby Záhorie, s. r. o., ktorá zabezpečuje pohreby v okresoch Skalica a Senica. Rozprávali sme sa s Vladimírom Eckerom, ktorý v oblasti pohrebništva pôsobí už 26 rokov a dnes zabezpečuje pohrebné služby pre celý región Záhoria.

Ako ste sa dostali k pohrebništvu?

K pohrebništvu som sa dostal tak trochu náhodou. V Česko-slovensku som pracoval ako technický námestník na Ukrajine, kde som v roku 1985 zakladal prvý Československo-Sovietsky spoločný podnik InterGalko, ktorý vznikol ako fúzia bývalého Kozatex Bratislava s prokombinátom Mukačevo. Po revolúcii nás všetkých vyhodili, a keďže som nechcel ostať bez práce, tak som sa rozhodol, že si založím pohrebnú službu, ktorú vlastne prevádzkujem dodnes. Vtedy v pohrebništvu nechcel robiť takmer nikto, dnes je situácia iná, na trhu neustále pribúdajú nové pohrebné služby.

Pôsobíte v regióne Záhorie, ktorý zahŕňa tri okresy – Malacky, Senica a Skalica. Aké sú podobnosti a odlišnosti tohto regiónu z pohľadu pôsobenia pohrebných služieb?

Určite musím spomenúť veľkú rôznorodosť, čo sa týka výkopov hrobov, ktoré sú niekedy ľahšie a inokedy problematickejšie. Spravujeme cintoríny v Gajaroch, kde je piesok, cintorín v Kostolišti, kde zvykne byť spodná voda, ale zabezpečujeme aj výkopy hrobov v Sološnici či Rohožníku, kde sa nachádza pieskovec a skala a tam sa naozaj kope so zbíjačkou. Problém nám robí aj nariadenie o regulovanej cene za výkop hrobového miesta, pretože tá cena je v mnohých prípadoch neadekvátne tomu, za čo je potrebné vykonať tieto práce v zhoršených podmienkach. A to nehovorím o komplikovaných podmienkach v zime, keď udrú silné mrazy. S regulovanou výškou ceny majú problém viaceré pohrebné služby, a preto si myslím, že by to bolo vhodné do budúcnosti prehodnotiť.

Záhorie je charakteristické špecifickým slovenským nárečím tzv. záhoráčtinou. Je tento región špecifický aj z pohľadu pohrebných služieb?

Áno, región Záhorie je špecifický aj v oblasti pohrebných služieb, vo všeobecnosti sa dá povedať, že takmer každá rodina požaduje niečo iné. Už len, keď si zoberieme druh obrady, tak máme cirkevné ako aj občianske obrady, okrem katolíckych obrád zabezpečujeme evanjelické a v Skalickom a Holíčskom okrese aj pravoslávne obrady. Podnikám vďaka dobrému menu

Majiteľ PS Vladimír Ecker na cintoríne v Kostolišti

a kvalitným službám. O našich službách sa dočítate aj na internetovej stránke <http://www.pohrebnictvo-ecker.sk/>, kde ľudia, okrem iného, môžu napríklad kondolovať, zapáliť sviečku a do budúcnosti uvažujeme, že by bolo možné aj poslať veniec.

Okrem komplexných služieb v oblasti pohrebništva taktiež spravujete miestne cintoríny. Ako hodnotíte túto spoluprácu? V rámci pohrebništva Ecker spravujeme 15 cintorínov v širokom okolí Malaciek a v rámci pohrebništva Záhorie s. r. o. sa staráme o cintoríny v Skalici a Holíči. Musím povedať, že v meste Holíč sa nám za výraznej pomoci pána primátora PhDr. Zdenka Čambala podarilo zrekonštruovať nový dom smútku, ktorý patrí medzi najkrajšie na Záhorí. Rekonštrukcia sa podarila vďaka úzkej spolupráci samosprávy a mesta, ktoré zrekonštruovalo exteriér budovy za 118 000 € a pohrebnej služby Záhorie, s. r. o., ktoré investovalo ďalších vyše 30 000 € do obnovy vnútorného interiéru, ktorý je spojený s pietnou rozlúčkou. V súčasnosti taktiež intenzívne spolupracujeme s pravoslávnu cirkvou, ktorá dokončuje nový kostol. Spoluprácu s nami si pochvalujú nielen primátori väčších miest, ale aj

Zrekonštruovaný Dom smútku v Holíči

starostovia menších obcí. A to jednak kvôli kvalitným službám, ktoré dlhodobo poskytujeme, ale aj kvôli tomu, že sú informovaní o aktuálnych zmenách v legislatíve, keďže sme členmi Slovenskej asociácie pohrebných a kremačných služieb.

Spomínali ste, že sa Vám v spolupráci s mestom Holíč podarilo zrekonštruovať dom smútku. Aké ďalšie investície plánujete do budúcnosti pri správe cintorínov?

Pri správe cintorínov máme viaceré investičné plány. Aktuálne pracujeme na rekonštrukcii domu smútku v obci Kostolište, kde v spolupráci so starostom chceme rozšíriť dom smútku a postaviť nové chladiace zariadenie, ktoré už nie je vyhovujúce. Starosta Kostolišta má záujem, aby miestny cintorín bol dôstojným miestom a jeho občania sú mu za jeho aktivitu povďační. Keď je ochota z jednej aj z druhej strany, tak sa spolupráca vždy uberať tou správnou cestou.

V rámci pohrebnej služby Záhorie, s. r. o. sa vám podaril veľký úspech, keďže ste ako prví na Slovensku oficiálne získali živnostenské oprávnenie na balzamovanie. Ako sa Vám to podarilo?

Už dlhšie pracujeme na tom, aby sme mohli na Slovensku oficiálne vykonávať balzamovanie. Odbornú spôsobilosť na balzamovanie v Českej republike získal môj spoločník v pohrebnej službe Záhorie, s. r. o. Jozef Pekár. Má potrebné vzdelanie a 22 ročnú prax v patológii a absolvoval taktiež všetky zákonom dané skúšky v Českej republike. Trvalo to trochu dlhšie, ale túto odbornú spôsobilosť uznali aj na Odbore hygieny Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky.

Kedy bude vykonané prvé balzamovanie na Slovensku?

Pohrebná služba Záhorie s. r. o. má v súčasnosti všetky potrebné doklady, aby sme mohli oficiálne vykonávať balzamovanie na Slovensku. Prvé balzamovanie sa vykoná vtedy, keď si ho objednáajú pozostalí. Nie je to úplne bežná služba, ale zo skúseností z minulosti vieme, že sa o túto špecifickú službu zaujímali viacerí pozostalí, a aj preto sme sa ju rozhodli poskytovať.

Ste podpredsedom Slovenskej asociácie pohrebných a kremačných služieb. Boli ste jedným z jej spoluzakladateľov, ako došlo k založeniu asociácie?

Slovenskú asociáciu pohrebných a kremačných služieb sme založili s mojím veľmi dobrým priateľom Ladislavom Strížom, pretože sme chceli skvalitňovať pohrebné služby na Slovensku. Prvotnú myšlienku nám vnukla Ing. Katarína Halzlová, MPH z Úradu verejného zdravotníctva SR, ktorá nám prednášala počas štúdia, a jej vďačíme za veľa vedomostí, ktoré máme v tejto oblasti. Na Slovensku je množstvo problémov, ktoré sa týkajú správy či prevádzkovania pohrebných služieb ako aj pohrebísk, a môžem povedať, že aj Slovenská asociácia pohrebných

Zrekonštruovaný Dom smútku v Holíči, interiér

a kremačných služieb prispieva k tomu, že všetci spoločne dokážeme korektne spolupracovať a eliminovať nekalé praktiky.

Na čo ste hrdý, čo sa v rámci SAPaKS počas existencie podarilo?

V SAPaKS sme hrdí predovšetkým na to, že pracovníkov v pohrebných službách registruje nielen odborná, ale už aj široká verejnosť. V rámci asociácie riešime veľa prípadov či už v dobrom, alebo aj v zlom, pretože sú pohrebné služby, ktoré vykonávajú svoju prácu kvalitne, ale sú aj také, čo nám robia zlé meno. Snažíme sa o to, aby sme boli nápomocnými pohrebným službám pri riešení problémov, lebo niekedy si dve pohrebné služby nevedia prísť na meno, a keď medzi nich vstúpime formou mediátora, tak ich vieme usmerniť a dokážeme dať dokopy tak, že dokážu v rajóne fungovať. A to si myslím, že je pre nás také podstatné, lebo my sa nebránime konkurencii, my chceme, aby bola konkurencia, ale na druhej strane chceme, aby bola vysoko odborná a zdatná.

Aké sú Vaše plány a očakávania v SAPaKS do budúcnosti? Čo všetko by ste ešte chceli spraviť aj pre ostatné pohrebné služby?

Chceli by sme ešte viac zdokonaľiť vzdelávanie pracovníkov v pohrebných službách, lebo v súčasnosti na Slovensku existujú aj také akreditované vzdelávania, ktoré za 130 hodín počas 4 týždňov posielajú do sveta pseudoodborníkov na pohrebné služby, ktorí často nemajú o tomto povolaní dostatok vedomostí a zručností. Denne mám v priemere 2-3 telefonáty od nových kolegov, ktorí sa ma pýtajú na to, ako majú priviesť zosnulého, aké doklady k tomu potrebujú, kde ich získajú, a podobne, a pritom niekedy si stačí prečítať zákon. A práve tieto informácie by mali mať všetci pracovníci v oblasti pohrebništva v rámci vzdelávania.

Posledná otázka na záver, čo vám dáva a berie toto povolanie?

Som typ človeka, ktorý keď sa rozhodne robiť nejaké povolanie, tak sa ho snaží robiť zodpovedne, kvalitne a na plný úväzok. Pracovať v pohrebništvu nie je len o tom, že človek príde ráno do práce, spraví si nejakú robotu a po práci odíde domov, je to robotu na 24 hodín.

Ja fungujem na telefóne nonstop, či som doma večer, cez víkend, na dovolenke, vždy som ochotný prijať telefón, poradiť pozostalým, respektíve prísť osobne na miesto. Často mi pozostalí volajú aj z iných rajónov, že majú nedostatok, alebo nepresné informácie a ja sa ich snažím uviesť na pravú mieru. Odmenou za moju prácu sú spokojní pozostalí.

Marcel Lincényi, fotografie Pavel Ondera

Smrt

část třetí - Smrt v osudových okamžicích naší společnosti ve 20. století

Mgr. Jaroslav Šejvl
hrobník třebotovský a správce neveřejného
pohřebiště; předseda Cechu hrobnického, z.s.

Autor představuje čtenářům dvě – z jeho pohledu – nejvýznamnější časová období ve 20. století, která byla pro naši společnost nerozlučně spojena se Smrtí; obě dvě události jsou válečným konfliktem, do kterého byly zapojeny národy a jednotlivé kontinenty, a který znamenal pro naši společnost nejen utrpení a bídu, ale i kvalitativní pokrok v systematickém usmrcování v co nejkratším čase, co největšího počtu lidí.

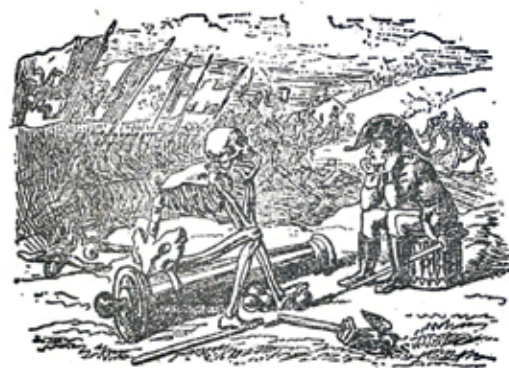
Je nepochybné, že 20. století bylo velmi zajímavým časovým obdobím, které přineslo, kromě jiného, významné a někdy tragické zvraty, které nás zásadně ovlivnily. Smrt i zde, stejně jako v jiných okamžicích lidských životů, hrála svoji významnou roli. Roli, která byla mnohdy velmi tragická, zbytečná a někdy v příčinné souvislosti s lidskou záští, zlobou a nenávistí. Jedním z typických rysů těchto událostí je skutečnost, že Smrt zpravidla nebyla přirozená – byla vyvolána uměle vnějšími příčinami, a to buď v souvislosti s určitými objektivními skutečnostmi, nebo jako cíleně zamýšlený akt vůči konkrétnímu člověku. Není možné na zde omezeném prostoru časopisu zmínit všechny významné mezníky 20. století na našem území; zmíním alespoň ty nejvýznamnější – 1. světová válka, vznik samostatné republiky, Mnichovská dohoda a následný vznik Protektorátu Čechy a Morava se vznikem samostatného Slovenského státu, 2. světová válka, osvobození od nacizmu a rok 1948, následná tragická padesátá léta, okupace v roce 1968, konec systému v roce 1989. Nakonec jsem si pro tento článek zvolil dva základní momenty – obě světové války.

Světová válka

Jedním z prvních zásadních momentů 20. století v Evropě bylo vypuknutí 1. světové války – záminkou k jejímu rozpoutání byl atentát ze dne 28. června 1914, na jehož následky zemřel nejen

následník habsburského trůnu František Ferdinand d'Este, ale i jeho manželka Žofie Chotková¹; dne 25. července 1914 Rakousko – Uhersko odmítlo srbskou odpověď na své ultimátum a 28. července 1914 vyhlásil František Josef I. válku Srbku. Tedy Smrt následníka trůnu stála na počátku jednoho z největších válečných konfliktů². Italská fronta se otevřela dne 23. května 1915, kdy Itálie vypověděla válku Rakousku – Uhersku. Válečný konflikt byl ukončen dne 11. listopadu 1918 v 11 hodin. Tento den slavíme jako Den příměří / Den (válečných) veteránů³. Počty zemřelých byly ohromné – podle velmi strážlivých odhadů zemřelo necelých 10 milionů vojáků a skoro 7 milionů civilistů; do války se zapojilo 38 států. Světová válka přinesla rovněž jedno zásadní prvenství – použití chemický zbraní: „v srpnu 1914 byly použity francouzskou armádou v Aragonském lese v bojích s německými jednotkami puškové náboje plněné slzotvorným ethylbromacetátem. Ovšem toto použití nemělo výraznější efekt. Objevily se i další pokusy, kdy se chemická látka přidávala do dělostřeleckých granátů. Opravdový účinek měl až útok chlórem u Yper ze dne 22. dubna 1915. Provedla jej německá armáda na úseku hájeném britskými jednotkami. Chlór vypouštěný z ocelových lahví vytvářel páry těžší než vzduch, které se držely při zemi a větrem byly nesený k nepřátelským liniím. Tento útok se také stal počátkem moderní chemické války“ (Polčák, nd).

Mezi nejtragičtější bitvy 1. světové války určitě řadíme bitvu u Verdunu⁴, která trvala necelých 10 měsíců, a zemřelo při ní cca 700 000 vojáků. Dalšími byla Brusilova ofenzíva se ztrátami 1 414 000 mužů během pouhých 108 dní a bitva na Sommě, kde během 141 dní našlo Smrt 1 330 000 vojáků. Není bez zajímavosti, že významný podíl na Smrti neměly pouze zbraně a vraždící stroje – tedy smrti způsobená v přímé souvislosti s válečným konfliktem za pomoci zbraní, ale rovněž příroda. Votýpka (2014) uvádí, že mezi významné přenašeče nemoci patřila veš šatní (Pediculus humanus), která přenášela

Smrt rozmlouvá s Napoleonem za tažení jeho „Grande Armée“ do Ruska: „Vidiš, císaři, tisíce tvých bojovníků mahu navždy vyhlédnout v jedné hodině!“ (dobová karikatura)

1 Arcivévoda zemřel ihned na místě atentátu, jeho manželka cestou do nemocnice.

2 Tato válka je obecně považována za největší válečný konflikt do roku 1939. Proto byla rovněž nazývána jako „Velká válka“ nebo „Světová válka.“ Nemusí to však být pravda, neboť v roce 1850 vypuklo v jižní Číně povstání, kdy během toho konfliktu, který trval 14 let, zemřelo 20 – 30 milionů lidí (www.reflex.cz, 2014).

3 Remembrance Day nebo rovněž Poppy Day.

4 Bitva u Verdunu bývá někdy cynicky nazývána jako „Jatka u Verdunu“ nebo „Verdunský mlýnek na maso.“

5 Někdy též skvrnivka epidemická; způsobuje ji bakterie Rickettsia prowazekii. Během Světové války na jeho následky zemřelo více jak 3 miliony lidí. První významný objev učinil v době tyfové nátky v roce 1879 kolem Curychu Karl Joseph Eberth (Karger - Decker, 1977, s. 75).

Odtékárna

skvrnitý tyfus⁵ a současně bakterie Bartonella quintana, která způsobovala volýňskou / zákopovou horečku. Velmi pěkně je tato skutečnost a bezmoc lidí znázorněna Bernt – Kargerem, kde Smrt rozmlouvá s Napoleonem za jeho tažení s Grande Armée do Ruska. Nebezpečí tzv. „zákopové nohy“ nebylo nijak vázáno na způsobená zranění, mohl jím být postižen i člověk, jenž nebyl zraněn. Příčinou onemocnění bylo dlouhé stání v podmačených zákopech, chlad, nedostatek pohybu. Za těchto podmínek docházelo k opuchnutí nohou, poškození nervů a i možnému odumření tkáně. V některých případech bylo nutné postiženou nohu amputovat.

2. světová válka

Do doby, kdy bylo dne 1. září 1939 napadeno Polsko, a byla zahájena 2. světová válka, byl považován předchozí válečný konflikt za nejtragičtější co do počtu padlých vojáků, tak i civilistů. To změnil konflikt, který byl ukončen až 8. května 1945⁶. Tato válka svojí brutalitou, rozsahem, zločiny proti lidskosti, vražděním válečných zajatců a válečnými zločiny zejména proti civilnímu obyvatelstvu, systematickou genocidou a holokaustem předčila vše, co do té doby lidstvo znalo. Celkové ztráty na životech se pohybují kolem 62 milionů, z nichž přes 40 milionů bylo civilních obyvatel. Byly použity všechny myslitelné vražedné systémy, a to včetně plynu (jak na válečném poli, tak i proti zajatcům a vězňům), který byl konvencemi vycházejícími ze zkušeností 1. světové války zakázán. Druhá světová válka rozšířila škálu prostředků a typů způsobujících Smrt do neuvěřitelných rozměrů. Pokud pomineme popravu nebo způsobení Smrti typickým válečným prostředkem, kterým byla střelná zbraň (kulka – a to buď v rámci popravu nebo boje) nebo výbuch trhaviny (granát, dělobuch, výbušné systémy, apod.) tak jedním z nejčastěji používaných způsobů k usmrcování byla poprava oběšením. Mechanismus popravy byl během války v podstatě neměnný – popravčí prkno s kladkou a vytahování exekuoovaného nahoru do doby, než došlo k udušení oběšením⁷, tam kde se nejednalo o popravu z rozhodnutí soudu, ale svévolné rozhodnutí, velmi často byly použity větve stromů, lampy nebo jakékoli pevné části, ke kterým bylo možné upevnit jednu stranu lana. Teprve později se začalo běžně používat⁸ propadliště (long drop), které při napnutí lana zlomilo odsouzenecí vaz, a obecně bylo považováno za humanizaci popravy; významná byla hmotnost odsouzeného, podle které se upravovala délka provazu (Monestier, 1998, s. 211 – 216). Nebylo ničím výjimečné, že Smrt byla následkem brutálního bití, a to zejména při výsleších. Zvířat jako popravčích nebylo běžně používáno, stejně tak podříznutí resp. proříznutí hrdla. Oproti

6 Není bez zajímavosti, že válečný konflikt mezi Čínskou republikou a Japonským císařstvím začal již 7. července 1937 (což někteří historikové považují za začátek druhé světové války) a skončila až 9. května 1945. Japonsko kapitulovalo až 2. září 1945.

7 Oběšení vzniká na principu utahení škrtidla otočeného kolem krku vlastní hmotností těla, kdy volný konec škrtidla je upevněn na pevném předmětu. Zpravidla nastává smrt během několika minut (Beran et al., 1999, s. 194 – 195).

Guillotine

tomu poprava stětím, tedy dekapitací (což je jeden z nejstarších a velmi brutálních způsobů popravy) byla běžným jevem. Od popravy stětím je nutné odlišit použití gilotinování, neboť se nejedná o stejný princip. Při gilotinování se k oddělení hlavy od trupu použije gilotiny, speciálního mechanického nástroje (Monestier, 1998, s. 235). Svoji vlastní gilotinu mělo rovněž pražské popraviště v době Protektorátu. V období od 5. dubna 1943 do 26. dubna 1945 připravila gilotina o život 155 žen a 920 mužů, tedy celkem 1075 osob (Kýr, 2001, s. 4). Dekapitované tělo bylo katovými pomocníky odneseno do vedlejší místnosti k vykrvácení a následně bylo vloženo do nehoblované hrubé rakve. Zvuk „pracující“ gilotiny byl slyšet v celém bloku a musel být příčinou depresivních stavů a hrůzy dosud živých vězňů. Součástí pražského popraviště byla i ke stropu zavěšená traverza, na které byly háky s provazy na oběšení. Odsouzený vystoupil po dřevěných schůdkách, kat mu dal kolem krku smýčku a odsouzeného „poslal“ pomocí zavěšených koleček po traverze.

Není bez zajímavosti, že válečná zvěrstva byla ještě více stupňována - v Tichomoří a v Asii bylo během druhé světové války běžným pohřbívání zaživa, realizované japonskými vojáky, stejně jako soutěže ve stínání hlav mezi jednotlivými důstojníky (viz např. brutalita realizovaná během Nankingského masakru); z téže války jsou rovněž zaznamenány případy kanibalismu, kdy japonští vojáci pojídali své zajatce. Mnohdy z nich maso odřezávali zaživa a následně umírající zajatce ponechávali zemřít.

Pokračování na straně 37

8 Použití propadliště se pro výkon trestu mimo válečný stav používalo již v 19. století.

9 Jedno z prvních použití ve válečné operaci bylo v době první světové války; dne 3. srpna 1914 byly použity granáty s ethylbromacetátem.

Tragická smrt Hartmuta Tautze na státní hranici v Bratislavě, anebo co víme nového v tomto smutném případě

Stanislav Grym

O jednom z nejtragičtějších případů komunistické železné opony, jste si mohli přečíst v čísle 1/2016 tohoto časopisu. Dne 8.8. 1986 se pokusil, po 22. hodině tehdy osmnáctiletý východoněmecký student a klarinetista Hartmut Tautz (* 10.2. 1968 - † 9.8.1986) překonat ženijně technické zátarasy v Bratislavě – Petržalce, části zvané Kopčany. Chtěl proniknout do Rakouska, a pak zřejmě za rodinou do tehdejší Německé spolkové republiky. Pouhých 22 metrů před státní hranicí je dostihli dva služební psi Pohraniční stráže (PS), a vážně jej pokousali. A způsobili mu dvě skalpační poranění. Nebyla to zranění smrtelná, ale díky tomu, že byl do Vojenské nemocnice dopraven až za 80 minut, a vojáci mu neposkytlí první pomoc k vážnosti jeho zranění. Umírá na následky masivního rozvoje hemoragické šoku 9.8. 1986 v 01:15 hodin.

Dne 11.8. 1986 byla provedena soudní pitva, za účelem zjištění příčiny a mechanismů úmrtí. Byla provedena na Ústavě soudního lékařství v Bratislavě. Pak bylo tělo uloženo v chladícím boxu a teprve až 25. srpna 1986 vydal vyšetřovatel odboru vyšetřování Státní bezpečnosti v Bratislavě, npor. JUDr. Štefan Kopáč, povolení k pohřbení zemřelého Hartmuta Tautze. Mimo vyšetřovací spis, který vedla bratislavská Státní bezpečnost, existuje i spis, který zase vedlo Ministerstvo státní bezpečnosti v Německé demokratické republice (MfS), známé pod označením STASI. Podle dochovaných dokumentů bezpečnostní orgány NDR sdělili matince zemřelého, a to dne 12.8. 1986, že její syn zemřel v Bratislavě, při pokusu o překonání státní hranice mezi ČSSR a Rakouskem. Podle sdělení konzula NDR v ČSSR Richtera, bylo v té době tělo zemřelého Tautze po pitvě uloženo v chladícím boxu bratislavského krematoria.

Tělo zemřelého Hartmuta Tautze bylo do jeho rodné vlasti, Německé demokratické republiky, dopraveno dne 27.8. 1986. Převoz nezajišťovala jak jsem se domníval bratislavská pohřební služba ZARES, ale přímo pro tělo zemřelého Tautze si přijela berlínská pohřební služba do Bratislavy. Samozřejmě za asistence příslušníků STASI. Tělo zemřelého Tautze bylo dopraveno

Pohled do vnitřních prostor pohřební vozu Barkas B 1000.
Foto: Poskytnutá s laskavým svolením firmy MAC distribution, Praha.

do Institutu právní medicíny v Berlíně, kde byla provedena kontrolní pitva a pak pohřbeno v Magdeburgu, kde proběhlo poslední rozloučení se zemřelým. Rakev se zemřelým osmnáctiletým Hartmutem zakázal prokurátor otevřít, ale nebylo to, podle mého názoru, jen proto, že jej pokousali psi, aby rodině neukázali tělo zemřelého. Od doby jeho úmrtí až do dne jeho pohřbení doby úmrtí, uplynul skoro měsíc. Vezmeme-li v úvahu, že chladicí boxy nebyly takové, jaké jsou dnes, a navíc tělo se přepravovalo na sklonku srpna, kdy bylo teplo, a to muselo být uloženo v neprodyšně uzavřené zinkové vložce, která byla zaletována, a uložena v dřevěné rakvi. V té době už tělo muselo být již pomalu ve stavu rozkladu. Jak již bylo uvedeno, chladicí boxy nebyly tak výkonné jako dnes. Proto i z tohoto důvodu nebylo rodině umožněno, aby se se zemřelým rozloučili při otevřené rakvi.

Někteří autoři, co se tomuto případu věnovali (Luděk Navara, Ivo Pejčoch) viní ze smrti mladého klarinetisty právě psy – německé ovčáky Robyho a Ryša. Psi dělali to, co je naučili psovodi, nezabili jej, ale vážně zranili, včetně dvou skalpů na hlavě. Ta zranění nebyla smrtelná, na druhý břeh jej doprovodilo to, že jej nechali vykrváčet. A jakmile se hemoragický šok dostane do nezvratné fáze, není již možné zraněného zachránit. Podle mého názoru, jsou za smrt Tautze odpovědny ti, co takové strážení hranice nařídili, a zejména ti, kteří psy vypustili z vodítka, včas neposkytlí první pomoc a nezajistili transport do nemocnice.

Samozřejmě, jako etolog, pejskař a člověk, který má blízko i k pohřebnictví, vidím tento případ z různých pohledů, než historici, kteří jej vidí přece jen jinak, protože tam jsou obory, které potřebují i odborný pohled z daných oborů. Myslím si, že nemohou psi nést odpovědnost za naprosto neprofesionální použití psů a postupu při a po použití psů vojáky Pohraniční stráže. Ale jak říká ve svém citátu Milan Kundera: „Patří k tajemným zákonům života, že nevinní nesou vinu za viníky.“

Stanislav Grym

AVIA 30 pohřební automobil pro přepravu deseti rakví se zesnulými.
Foto: KAROSERIA, a. s., Brno, fotografie poskytnutá k publikování

Novinka na Slovensku

SAPaKS prináša objektivitu do spravodajstva

Reportáže, zaujímavosti, novinky z domova i zahraničia

Oblasť pohrebníctva zasahuje do životov všetkých občanov, každého mesta, každej, aj tej najmenej obce. Pohrebníctvo patrí k životu podobne ako zdravotníctvo, pohreb je opakom narodenia, sprevádzajú ho podobné rituály, podobné i keď opačné emócie.

Zväčša sa o pohrebníctve hovorí na verejnosti a hlavne v médiách v súvislosti s obvineniami, podozreniami a ak všetko beží ako má, či dokonca sú ľudia spokojní so službami, médiá mlčia. I preto sa rozhodla SAPaKS vytvoriť spravodajskú videosekciu, ktorá bude s profesionalitou a hlavne objektivitou informovať verejnosť o dianí v pohrebníctve.

Prvé reportáže už nájdete na našom portáli www.pohrebnictvo.sk v sekcii **Slovak Funeral TV**

Svoje námety nám môžete poslať do redakcie na sapaks@sapaks.sk, alebo telefonicky na 0903 716 024

VEĽKOOBCHOD S URNAMI A POHREBNÝMI POMÔCKAMI

vytex dp s.r.o.

www.vytex.sk

email: info@vytex.sk

Tel: 0911 238 978

Umierajú bez dedičov Na majetku „nebožtíkov“ bohatne štát

Žijú sami a sami spravidla odchádzajú z tohto sveta. Mnohí osamotení sa rozhodnú v rámci svojej poslednej vôle prenechať majetok či celoživotné úspory úplne cudzím ľuďom, prípadne nadácii či nejakej právnickej osobe. Sú však aj takí, ktorých nemalý majetok, vrátane financií, rôznych umeleckých predmetov, nehnuteľností či hnutelných vecí, pripadne jednoducho štátu.

Jeden prípad z mnohých sa stal vlni u našich susedov. Štyridsaťročný muž v susednom Česku sa rozhodol odísť dobrovoľne z tohto sveta, všetko si ale dopredu starostlivo naplánoval. Pred smrťou si želal pomôcť bezbranným zvieratám. S notárom spísal závet, v ktorom celý svoj majetok odkázal niekoľkým zvieracím útulkom. Viaceré neziskové organizácie, starajúce sa o rôzne druhy zvierat, následne dostali záhadný email, v ktorom im darca odkázal niekoľko desiatok tisíc českých korún. Krátko pred odoslaním správy spáchal samovraždu. V momente doručenia emailu bol muž už tri hodiny po smrti.

Nejde o ojedinelý prípad, kedy sa osamelý človek rozhodne prenechať majetok niekomu inému. A pokiaľ nemá blízkych príbuzných, alebo svoj majetok neodkáže niekomu „vyvolenému“, môže tento dokonca pripadnúť štátu. Napríklad pred dvomi rokmi „zbohatol“ český štátny rozpočet vďaka človeku, ktorý zomrel v Olomouci bez dedičov a zanechal po sebe značné úspory. Pri podrobnej kontrole likvidovaného majetku našli pracovníci firmy, ktorí pod dozorom zamestnancov Úradu pre zastupovanie štátu v majetkových veciach, bankovky v hodnote 100-tisíc korún českých v dvoch igelitových vreckách v kuchynskej linke. Byt, aj so všetkými vecami, tak pripadol českému štátu, ako takzvaná odúmrť, ktorú definuje český Občiansky zákonník. Celková hodnota majetku vo výške viac ako 1,5 milióna českých korún, predstavovala príjem do štátneho rozpočtu.

Majetok bez príbuzných v Česku? Štát na tom získa

Podľa Terezy Schejbalovej, hovorkyne Ministerstva spravodlivosti ČR, odúmrť pripadá na štát v okamihu, keď nedeďí žiadny dedič podľa zákonnej postupnosti, závetu alebo dedičskej zmluvy. „Súd po smrti poručiteľa začne dedičské konanie a menuje príslušného notára do postavenia súdneho komisára. Notár následne vo fáze predbežného vyšetrovania zisťuje existenciu závetu alebo dedičskej zmluvy a skúma okruh dedičov. V predbežnom konaní súd vykoná všetky úkony potrebné pre zistenie dedičov, teda vypočuje osobu oboznámenú s rodinnými a majetkovými pomermi poručiteľa, vykonávateľa pohrebu, prípadne kohokolvek iného. Notár je tiež oprávnený nazeráť do Centrálnej evidencie osôb, vyžiadať si rodné listy a dedičské spisy zosnulých osôb a ďalšie potrebné dokumenty. Ak dospeje notár po vykonanom šetrení k záveru, že poručiteľ nemal dedičov, a to vrátane prípadov, keď všetci potenciálni dedičia odmietnu dedičstvo, prípadne odúmrť štátu.“

Aj právnická osoba môže dediť. Ale len zo závetu

Prípady, v ktorých prenechávajú poručiteľia svoj majetok iným subjektom, ako svojím príbuzným, či iným blízkym osobám, sú na Slovensku stále pomerne zriedkavé. Na druhej strane je podľa advokáta Milana Ficeka, z advokátskej kancelárie FICEK & FICEKOVÁ, potrebné uviesť, že v tomto smere je

naša právna úprava dedičského práva pripravená aj na takéto situácie. Umožňuje vám ako poručiteľovi, aby ste v závete určili za dediča svojho majetku, prípadne jeho časti, hoci aj právnickú osobu. „Jedinou podmienkou v týchto prípadoch je, aby ste v závete ako poručiteľ dediča dostatočne určito identifikovali. Súčasne dedič – iný ako fyzická osoba, musí mať právnu subjektivitu. Tou disponuje pomerne široký okruh subjektov, ktorým ju priznáva právny poriadok. Najčastejšie ide o obchodné spoločnosti, občianske združenia, nadácie, cirkvi a iné náboženské spoločnosti a podobne.“

Na rozdiel od fyzickej osoby, ktorá môže dediť tak zo zákona ako aj zo závetu, ak ako poručiteľ chcete, aby váš majetok dediča právnická osoba, toto je možné výlučne tak, že ju za dediča určíte v závete. Právnická osoba nemôže byť za súčasnej právnej úpravy nikdy dedičom zo zákona. To, aké podmienky musí splniť závet, sú presne stavené Občianskym zákonníkom.

Notárska zápisnica „istí“ platnosť závetu

Ak by sa na Slovensku stal prípad podobný v Česku – teda ak by poručiteľ rozposlal závet spísaný e-mailom určitým subjektom, v ktorom by ich určil za dedičov – nebol by platný, keďže

Tereza Schejbalová, hovorkyňa Ministerstva spravodlivosti ČR

nesplňa požiadavky platnosti žiadneho z typov závetov. „Opačný prípad by ale nastal v prípade, ak by bol závet spísaný napríklad vo forme notárskej zápisnice, bol by riadne uložený u notára a zapísaný v notárskej centrálnej evidencii závetov a sken tohto závetu by bol rozposlaný určeným dedičom, ktorým by ich poručiteľ informoval o tom, že ich za dedičov určil. Rovnako je potrebné uviesť, že slovenský právny poriadok nevyžaduje, aby poručiteľ poznal tých, ktorých určuje za dedičov. Ak poručiteľ dostatočne určite identifikuje svojich dedičov, závet je v tomto smere platný. To platí tak o fyzických osobách ako aj o právnických osobách,“ tvrdí Ficek.

Preto je podľa advokáta možné, aby poručiteľ v závete určil za dediča napríklad aj občianske združenie (a to uvedením jeho názvu, sídla, registračného čísla, pod ktorým je zapísané v príslušnom registri), ktoré si náhodne vybral na internete, hoci s ním nikdy žiadnym spôsobom neprišiel do styku. Rovnako z aplikačnej praxe sú známe v drvivej väčšine prípady, keď poručiteľ odkazujú majetok svojim blízkym a príbuzným. Prípady, kedy poručiteľia určujú v závete za dedičov rôzne právnické osoby alebo cudzie osoby, sú pomerne ojedinelé a výnimočné.

Pozor na to, aby váš majetok neprepadol štátu

Kedy môže váš majetok prepadnúť štátu a aké podmienky tam musia byť dodržané? V európskom kontinentálnom právnom systéme sa uvedené situácie riešia prostredníctvom odúmrte, ktorú nadobúda štát. Štát však v týchto prípadoch nedeďí – nie je dedičom, ale dedičstvo mu pripadá ako odúmrť. „Dedičstvo sa stáva odúmrťou, ktorú nadobúda do svojho vlastníctva štát v štyroch prípadoch. A to, ak poručiteľ nezanechal ani závetných, ani zákonných dedičov, prípadne ak poručiteľ síce závet zanechal, ale tento je neplatný a dedičia zo zákona nie sú. Tiež, keď poručiteľ nezanechal zákonných dedičov a jediný dedič zo závetu dedičstvo nenadobudne, alebo ak poručiteľ nezanechal závet a zákonní dedičia dedičstvo nenadobudnú,“ objaňuje Milan Ficek.

Rovnako teória dedičského práva pozná aj tzv. čiastočnú odúmrť (týkajúca sa len časti dedičstva), ku ktorej dôjde v prípade, že poručiteľ urobil platný závet len o časti svojho majetku a nezanechal zákonných dedičov, alebo keď niektorý z dedičov zo závetu nenadobudne dedičstvo a niet zákonných dedičov. Vtedy časť dedičstva nadobudne štát ako odúmrť a časť dedičia zo závetu či zo zákona. Ak by ste však radi vedeli, aký majetok nadobudol štát v uplynulých rokoch ako odúmrť, nedozviete sa. Dôvod? Štát takéto štatistické informácie nezverejňuje, rovnako sa nedozviete, akú hodnotu tento majetok mal.

Široký okruh dedičov, aj to však často nestačí

Akým typom zosnulým najčastejšie môže teda prepadnúť majetok? Podľa advokáta Milana Ficeka ide pravdepodobne najčastejšie o prípady, keď poručiteľia nemajú žiadnych zákonných dedičov a dedičstvo ani v závete neodkázali inej osobe. „Napriek súčasnej právnej úprave rozlišuje pri dedení zo zákona až štyri dedičské skupiny s relatívne široko upraveným okruhom osôb ako zákonných dedičov, pričom za dedičov určuje predovšetkým blízkych príbuzných či osoby, s ktorými poručiteľ žil v spoločnej domácnosti. Poručiteľ teda nebude mať žiadnych zákonných dedičov v žiadnej dedičskej skupine najmä vtedy, ak nemá už žiadnych blízkych príbuzných – manžela, žiadne deti, vnukov, pravnukov, súrodencov, rodičov, starých rodičov, tety a ujov či osoby, s ktorými žil v spoločnej domácnosti a starali sa spolu s poručiteľom o domácnosť alebo s poručiteľom žili v spoločnej domácnosti a boli naňho odkázaní svojou výživou. Občiansky zákonník zámerne určil takýto relatívne široký okruh dedičov z dôvodu, aby v praxi len veľmi výnimočne nastal stav, keď by poručiteľ nemal žiadneho zákonného dediča a ani závetného dediča.“

JUDr. Milan Ficek, advokát

Ak ale poručiteľ skutočne nemá žiadneho zákonného dediča, jednoznačne mu podľa Milana Ficeka možno odporučiť spísanie závetu, v ktorom by určil za dedičov napríklad svojich blízkych, ktorí sa oňho starali, prípadne s ktorými sa dohodol na tom, že mu po jeho smrti obstarajú pohreb a podobne. Chcete, aby sa o váš majetok postaral štát? Náš právny poriadok v súčasnosti neurčuje žiadny spôsob, akým by mal štát s takto nadobudnutým majetkom naložiť – či ho napríklad predať alebo ho použiť na rôzne verejnoprospešné účely. V tomto smere však možno podľa advokáta na záver jednoznačne odporučiť, aby boli tieto otázky predmetom právnej úpravy príslušných zákonov.

Pripravila Zuzana Voštenáková

Príjem z „odúmrte“ po zosnulom obohatí štátny rozpočet

Odúmrť predstavuje majetok po ľuďoch, ktorí zomreli, ale nezanechali po sebe žiadneho priameho dediča alebo závet. Príjem z hnutelného aj nehnuteľného majetku je príjmom štátneho rozpočtu, tvrdí pre Slovenské pohrebniectvo Peter Bubla, hovorca ministerstva spravodlivosti SR.

Čo sa deje s majetkom štátu, ktorý prepadne po zosnulých?

Štát, ktorému dedičstvo (nazývané i odúmrť) pripadlo, zodpovedá za poručiteľove dlhy a za primerané náklady jeho pohrebu rovnako ako dedič. Ak nemožno uhradiť peňažný dlh celkom alebo sčasti peniazmi z dedičstva, môže štát použiť na úhradu i veci, ktoré sú predmetom dedičstva a ktoré svojou hodnotou zodpovedajú výške dlhu. Ak veriteľ odmietne prijatie týchto vecí, môže štát navrhnúť likvidáciu dedičstva. Štát v tomto prípade majetok nezdedil v pravom slova zmysle, ale mu pripadol zo zákona ako vec bez vlastníka, nemôže ho preto odmietnuť.

Musí o každom majetku po zosnulom, ktorý nemal príbuzných, rozhodnúť v konaní súd, alebo stačí rozhodnutie notára? V konaní o dedičstve zákonodarcu ponechal v zákone č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej len CMP) právnu úpravu súdneho komisariátu, teda konanie a rozhodovanie notára v konaní o dedičstve na základe poverenia súdu. Notári už vydávajú rozhodnutia počas celého priebehu dedičského konania, a tak toto konanie prebehne v podstate

Príjem z „odúmrte“ po zosnulom obohatí štátny rozpočet

celé u notára. O pripadnutí dedičstva štátu rozhoduje notár na základe paragrafu 203 ods. 1 písm. b) CMP, pričom časové obdobie do vydania takéhoto uznesenia závisí od konkrétneho prípadu a nedá sa bližšie špecifikovať.

Aké podmienky musia byť splnené na to, aby majetok pripadol štátu? Zisťuje notár nejakých ďalších príbuzných, alebo je to už záležitosť súdu?

Po začatí dedičského konania notár vykoná predbežné vyšetrovanie podľa paragrafu 175 CMP a „vykoná všetky potrebné úkony na zistenie dedičov, poručiťelovho majetku a jeho dlhov, prípadne zisťuje či treba urobiť aj neodkladné úkony.“ Všetci potenciálni dedičia sa vôbec o svojom dedičskom práve dozvedajú upovedomením o dedičskom práve. V tomto smere je v právomoci notára zisťovanie stavu, a teda zistenie neexistencie, respektíve existencie závetu a jeho obsahu.

Ktoré typy majetku za posledné roky najčastejšie pripadli štátu a čomu to pripisujete? Môže časom aj prepadnutý majetok štátu niekto získať späť, ak sa náhodou objaví zabudnutý dedič?

Štatistiku o najčastejších typoch prepadnutého majetku ministerstvo spravodlivosti neeviduje. Získať späť majetok obšiahnutý v odúmrte zákon priznáva i novoobjaveným dedičom. V prípade ochrany oprávneného dediča sa ponecháva súčasný režim, s ohľadom na stále platnú a účinnú hmotnoprávnú úpravu. V zmysle paragrafu 212 CMP skončenie konania o dedičstve nebráni tomu, kto nebol účastníkom konania o dedičstve, aby sa domáhal svojho práva žalobou okrem prípadu, keď sa vykonala likvidácia dedičstva. Hmotné právo upravuje túto otázku v paragrafe 485 a nasl. zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník. V prípade, ak chce subjekt kúpiť napríklad pôdu, ktorá bola súčasťou odúmrte, je potrebné obrátiť sa na Slovenský pozemkový fond, ktorý spravuje pozemky pripadnuté štátu ako odúmrť a požiadať fond o odkúpenie predmetného pozemku.

Čo sa deje následne s majetkom, ktorý takto štát získa?

Zákon určitými odlišnosťami v porovnaní s právami dedičov „zvyhodňuje“ štát ako účastníka dedičského konania v prípade vyporiadania dlhov v rámci prejednávania (aj nepredĺženého) dedičstva oproti „klasickým“ dedičom. Zrejme je tomu tak preto, že dedič má zakotvené právo odmietnuť dedič, ktoré

si môže uplatniť práve aj v prípade predĺženého dedičstva. Keďže ide o základné hmotné právo dediča a štát dedičom nie je, toto právo nemá.

Ako určitú výhodu oproti dedičom, na účely nezískania „nepredajného“ majetku z dedičstva so zvýšenými finančnými a časovými nákladmi pre štát, mu zákon umožňuje vyrovnáť poručiťelove dlhy, a tým uspokojiť prihlásené pohľadávky veriteľov prenechaním vecí z dedičstva. Ide o situácie, keď poručiťel nezanechal žiadne alebo nepostačujúce finančné prostriedky, z ktorých by štát mohol celkom alebo sčasti uhradiť peňažný dlh veriteľa peniazmi z dedičstva. Zákon tak umožňuje, aby štát svoju zodpovednosť za dlhy poručiťela voči jeho veriteľom realizoval tak, že im prenechá určité veci z dedičstva. Keďže toto právo môže uplatniť aj v prípade nepredĺženého dedičstva, je potom samozrejmé, že sa môžu prenechať len niektoré veci z dedičstva.

Rozpredáva sa takýto majetok, napríklad ak ide o nehnuteľnosť, alebo kam smerujú takéto peniaze?

Pri výbere týchto vecí treba zachovať určitú primeranosť medzi hodnotou (všeobecnou cenou) prenechávaných vecí a výškou pohľadávky, ktorá sa má uspokojiť prenechaním vecí z dedičstva veriteľovi. Príjem z hnutel'ného aj nehnuteľného majetku je príjmom štátneho rozpočtu. Obvodný úrad v sídle kraja, v ktorého územnom obvode sa takýto majetok štátu nachádza, spravuje odúmrť podľa zákona č. 278/1993 Z. z. o správe majetku štátu. V prípade hnutel'ných vecí z odúmrte ide o financie z osobných účtov, vkladných knižiek, dôchodkov, hotovosť zo súdnych depozitov a podobne.

Hnutel'né veci z pozostalosti sa odovzdávajú napríklad Slovenskej národnej knižnici v Martine, drahé kovy Puncovému úradu Slovenskej republiky alebo ich v rámci ponukového konania ponúknu štátnym a rozpočtovým organizáciám. Nehnutel'ný majetok eviduje úrad v osobitnej evidencii. Na jej základe sa poľnohospodárska pôda delimituje Slovenskému pozemkovému fondu (delimitačnými protokolmi), vodné plochy Slovenskému vodohospodárskemu podniku, š. p. a lesné pozemky Lesom Slovenskej republiky, š. p. S ostatnými nehnuteľnosťami nakladá obvodný úrad prostredníctvom ponukového konania a osobitného ponukového konania.

Pripravila Zuzana Voštenáková

Smrt v osudových okamžikoch našej spoločnosti ve 20. století

pokračování ze strany 31

Samostatnou kapitolou bylo použití plynu. Oproti použití bojových plynů ve válce operaci⁹, byl používán Cyklon B k usmrcování lidí, kteří byli nahnáni do plynových komor. Hlavní osobou, která měla na starost zajistit co nejvyšší úspěšnost používání tohoto plynu byl, Kurt Gerstein, který byl příslušníkem hygienického oddělu sanitní služby zbraní SS. Je s podivem, že po zkušenostech z doby války, plynových komor v Osvětimi a dalších koncentračních táborech, je plynová komora dodnes popravčím nástrojem. Během šestiletého válečného období se sporadicky objevilo napichování, středověké rozčtvrcení, roztrhání, rozdrásání či drcení, upalování či estrapáda nebyly systematicky využívány a jejich použití bylo zpravidla svévolným způsobem popravy, jehož cílem bylo odsouzeného před smrtí co nejvíce trápit. Konec druhé války přinesl ještě jedno zásadní prvenství v oblasti Smrti – poprvé byly použity jaderné zbraně. Dne 6. srpna 1945 na Hirošimu dopadl A Little Boy a tři dny na to, dne 9. srpna 1945 byl na Nagasaki vyslán Fat Man. Zdrženlivé odhady hovoří o tom, že počet obětí byl 150 000, ty odvážné a nezdrženlivé hovoří až o 245 000 zemřelých. Je zcela nepochybné, že touto válkou lidstvo dokázalo, že umí využívat všechny tváře Smrti, a nic cizího pro způsobení utrpení, bolesti a likvidace vlastního rodu, mu není cizí. Touto válkou lidstvo ukázalo, že se umí velmi dobře a systematicky odlidštit.

O použití nástrojů a lidského důmyslu k usmrcování druhých by se dalo napsat ještě mnoho. Stejně tak se na našem území

vyskytly mnohé další osudové okamžiky, kdy Smrt sloužila k prosazování zájmů jednotlivců nebo určitých skupin. Vybrat si na omezený prostor dvě události nebylo snadné, ale snad to bylo alespoň trochu přínosné.

Pripravil Mgr. Jaroslav Šejvl

⁹ Jedno z prvních použití ve válce operaci bylo v době první světové války; dne 3. srpna 1914 byly použity granáty s ethylbromacetátem.

Použitá literatura

Beran, M., Cyprianová, A., Červený, P. & Loyka, S. Udušení. In: Vorel, F. jun et al. Soudní lékařství. Praha: Grada. (1999). ISBN 9788071 - 697282. Hlavní zabijáci první světové války: vši, tetanus a „zákopová noha“ (2014, 7. srpna). http://technet.idnes.cz/prvni-svetova-valka-nemoci-a-umrti-dt1-/veda.aspx?c=A140805_131212_veda_mla, staženo dne 28. února 2017. Karger – Decker, B. (1977). Neviditelní nepřítelé. Lékaři a badatelé v boji proti infekčním chorobám. Praha: Orbis. Kyr, A. (2003). Památník Pankrác. Historická penologie (1), 1, s. 4. Monestier, M. (1998). Historie trestu smrti. Praha: Rybka publishing. Deset mýtů o první světové válce (2014, 25. května). <http://www.reflex.cz/clanek/historie/56768/deset-mytu-o-prvni-svetove-valce.html>, staženo dne 28. února 2017. Polčák, Z. (n.d.). <http://www.vhu.cz/sokujici-zkusenost-chemie-na-frontach-a-v-zakopech-velke-valky/>, staženo dne 1. března 2017).

www.zastupitelstvo.eu

Vyskúšajte základný balík zdarma!

- Digitálne zastupiteľstvo
- Transparentná obec
- Minimálne náklady
- Okamžite k dispozícii
- Zasadnutia
- Materiály
- Uznesenia
- Záväzné nariadenia

Po smrti sa stanem lesom

Obrad, foto Tereza Ondrušková

Takúto predstavu najčastejšie vyvoláva na prvé počutie pojem prírodné pohrebništvo. Niekedy sa mu hovorí aj ekopohrebništvo, ale tento prívlastok zužuje kvality tohto alternatívneho smeru len na jeho šetrnosť k životnému prostrediu. Prírodné pohrebništvo má však omnoho bohatšiu podstatu. Prepája v sebe už spomínanú šetrnosť k prírode s citlivosťou k ľuďom a kladie dôraz na zmysluplnosť pohrebného obradu.

Ekológia samotná ani nebola motívom k vzniku tejto alternatívy. Na začiatku stáli obavy starších obyvateľov britských ostrovov o to, že ich hroby budú zanedbané a zabudnuté. Poznáme to aj u nás – mladšie generácie prestávajú vidieť zmysel v udržiavaní rodinných hrobov a tie pomaly chátrajú. Ako teda vytvoriť cintoríny, ktoré sa ideálne o seba postarajú samy?

Základom je ľudsky tvoriť čo najmenej a nechať starostlivosť na prírodu. Tak vznikli prvé prírodné cintoríny – lúky, mladé alebo staršie lesy, kde pamätnú funkciu náhrobkov prebrali rastliny či malé cedulky. Kosenie na nich prebieha maximálne dvakrát ročne a používanie pesticídov či herbicídov je úplne obmedzené. Dnes v Británii nájdeme viac než 300 takýchto

miest. Myšlienka prírodného pohrebništva sa za posledných dvadsať rokov rozšírila do celého sveta.

V prostredí prírodných cintorínov, len s minimálnym zásahom ľudí, môžeme jasnejšie pozorovať to, akú úlohu smrť zohráva v prírode. Keď obraciame pozornosť na cyklus vzniku a zániku, otvárame v sebe priestor pre prijatie smrti v celej jej prirodzenosti. Človek je súčasťou prírody a jej premien. Rovnako ako všetko živé, aj on vzniká, mení sa a zaniká.

Prírodné prostredie má uvoľnenejšiu atmosféru, dovoľuje nám voľne sa nadýchnuť a je nám dôverne známe. Prirodzené bolo pre nás ešte donedávna i starať sa o svojich zosnulých.

Omývať telo, bdiť pri ňom, vyprevadiť ho na poslednú cestu. Prírodné pohrebništvo ctí múdrosť komunity pozostalých a podporuje ju v samostatnosti. Prečo by sa vôbec mal o telo človeka, s ktorým sme mali blízky vzťah my, starať niekto cudzí? A ako môže niekto, kto zosnulého vôbec nepoznal, o ňom na obrade hovoriť tak, aby jeho slová nezneli prázdne? Tieto a mnoho podobných otázok dláždia cestu k jemnej podstate prírodného pohrebništva – k terapeutickému potenciálu poslednej rozlúčky.

Pri vytváraní obradov v prírodnom pohrebništve sa v prvom rade dbá na to, čo je pre pozostalých zmysluplné,

Ekourná, foto Nikola Bruncová

Umelecké dielo Skořápka, v ktorom sa zapalujú sviečky, foto Michal Jenčo

aké majú preferencie a potreby. Je pre nich vytvorený priestor na to, aby si oni sami určili mieru zapojenia sa do príprav a priebehu obradu. Skrz vlastné zapojenie sa zoznamujú s touto skutočnosťou, priamo sa jej dotýkajú a teda ju nemôžu v sebe poprieť. Práve to sa často stáva. V šoku zo straty blízkeho je našou prvou reakciou potláčanie toho, čo sa práve stalo a to nám ďalej môže skomplikovať naše trúchlenie. Preto je podpora aktivity pozostalých jednou z najdôležitejších kvalít prírodného pohrebništva.

Rovnako ako preberanie starostlivosti o našich blízkych zosnulých, v prírodnom pohrebništve je dôležité i preberanie zodpovednosti za záver svojho vlastného života. Tým, že o svojich posledných prianiach vopred premýšľame a zdieľame ich so svojimi blízkymi, vytvárame pre nich manuál, podľa ktorého môžu po našej smrti postupovať. Dostať do rúk návod k situácii, v ktorej sme ponorení v emóciách, ale čaká nás veľa praktických rozhodnutí, je nesmierne nápomocné.

Otvorene sa o smrti medzi sebou rozprávať znamená podporovať otvorenejšie vnímanie tejto témy v celej spoločnosti. Keď veci pomenujeme a nevyhýbame sa im, je to akoby sme namierili baterku do tmavého kúta a prestali sa báť.

Prvou iniciatívou prírodného pohrebništva v našich končinách je česká nezisková organizácia Ke kořenům. V spolupráci so Správou pražských hřbitovů založila prvý český prírodný cintorín Les vzpomínek v Prahe. Ten sa nachádza v centre Ďáblického cintorína a tvoria ho dospelé stromy, prevažne javory a lipy. V doposiaľ nevyužívanom lesíku je popol zosnulých ukladajú ku koreňom stromov buď priamo, teda vyspom, alebo v rozložiteľných urnách. Srdcom lesa je obradné miesto s umeleckým dielom, ktoré je možné naplniť vodou a na jej hladine zapalovať plávajúce sviečky. Obrady, ktoré sa tu odohrávajú, vytvárajú s pozostalými správkyne Lesa vzpomínek Monika Suchánska a Blanka Dobešová z organizácie Ke kořenům. Smútoční hostia sa tu stretávajú v kruhu a menej formálna atmosféra i dostatok času im umožňujú aktívne sa zapojiť, zdieľať svoje spomienky a príbehy. Les vzpomínek je duchovne otvorený, obrad môže a nemusí byť cirkevný, môže ho viesť ktokoľvek z pozostalých.

Jednotlivé miesta sú na kružnici okolo stromov, mená zosnulých a letopočty nesú drevené cedulky z recyklovaných paliet umiestnené na stromoch. Kvetiny, ktoré sem pozostali prinášajú, sú živé, bez obalov a stúh. Sviečky v umelohmotných obaloch nie sú potrebné – plávajúce sviečky sú pre pozostalých pripravené pri každom obrade a sami si ich môžu priniesť pri každej návšteve. Ďalšou hodnotou, ktorá je v Lesi vzpomínek dôležitá, je dostatok času. Pozostali tu môžu pobudnúť tak dlho, ako potrebujú, nie sú limitovaní 15 – 20 minútami ako v sieňach krematórií.

Mgr. Monika Suchánska

Monika je dnes doktorantkou na Ústave antropologie Masarykovy univerzity v Brne. Už viac než 5 rokov sa venuje téme prírodného pohrebništva. Je spoluzakladateľkou organizácie Ke kořenům a jednou zo správkyň prírodného cintorína Lesa vzpomínek. Zároveň je študentkou Sokratovho inštitútu, v rámci ktorého rozvíja prvé aktivity alternatívneho pohrebništva i na Slovensku.

<http://kekorenium.cz/>
<http://lesvzpominek.cz/>

Prehliadky pre verejnosť sú dobrou príležitosťou na rozhovory o posledných prianiach a konkrétne miesto si môžu záujemcovia rezervovať vopred.

Les vzpomínek je teda priestorom pre posledné priania, osobité rozlúčky, spomienky, ale aj priestorom pre živú prírodu. Mimo Lesa vzpomínek sprevádza Ke kořenům pozostalých pri vytváraní rozlúčok prakticky kdekoľvek – napríklad v kaviarni, na lodi či na brehu rieky. V prvom rade združenie podporuje pozostalých vo svojej samostatnosti, ale zároveň vďaka svojim spolupracovníkom môže pomáhať i s vytvorením oznámení, kvetinovou výzdobou, hudbou alebo hostinou.

Ďalej Ke kořenům vytvára rôzne kurzy (napríklad o Rituáloch poslednej rozlúčky, Ako sprevádzať deti pri stretnutiach so smrťou) a poskytuje konzultácie mestám a obciam pri zariadení prírodných cintorínov.

Pripravila Mgr. Monika Suchánska

Ekourná výstava Paris, Le Bourget, foto Pavel Ondera

Závet verzus dedenie zo zákona.

Pozrite sa, čím sa treba riadiť

Chcete, aby vaši príbuzní dedili po vašej smrti zo zákona, alebo zo závetu? Občiansky zákonník vám to umožňuje, prípustná je aj kombinácia oboch možností. Pri posudzovaní dedenia má prednosť dedenie zo závetu. Pokiaľ závet nezahŕňa celé dedičstvo, prípadne chýba úplne, pristupuje sa k dedeniu zo zákona. Čím sa teda v praxi treba riadiť?

V dedičskej praxi spravidla prevládajú prípady, keď sa dedičstvo nadobúda zo zákona. Tento stav možno pripísať podľa advokáta Milana Ficeka z advokátskej kancelárie Ficek & Ficeková najmä tomu, že v minulosti bolo súkromné vlastníctvo potláčané skôr do úzadia, a tomuto zodpovedalo aj vtedajšie znenie Občianskeho zákonníka. „Súkromné vlastníctvo upravovali len niektoré záverečné ustanovenia inak pomerne rozsiahleho kódexu. Keďže predmetom dedenia bol len majetok v osobnom vlastníctve, samotné dedičské právo nemalo až taký význam ako je tomu dnes,“ radí advokát.

Za socializmu totiž bola väčšina majetku v spoločenskom vlastníctve, a ten sa nedelil. No v súčasnej dobe sa začína čoraz viac využívať spísanie závetu. „Je to spôsobené aj tým, že väčšina poručiteľov je vo vyššom veku, keď mnoho rokov života prežili v iných, nedemokratických, spoločenských zariadeniach. Najmä starší ľudia nemajú z uvedeného dôvodu až tak silný vzťah k inštitútu vlastného práva, s ktorým bezprostredne súvisí aj nakladanie s ním pre prípad smrti vo forme závetu.“

Tieto fakty potvrdzuje aj notár Peter Danczi z Notárskeho úradu v Nových Zámkoch. „Závet sa vyskytuje v menej ako 10 percentách prípadov dedičských vecí. Dedenie zo zákona je historicky osvedčené a zákonné dedičské skupiny sú nastavené v prevažnej väčšine prípadov spravodlivo a nie je nutné ich upravovať závetom.“

Predídete sporom? Len výnimočne

Podľa nášho právneho poriadku je možné akceptovať iba tri druhy závetov, a to: závet spísaný celý vlastnou rukou poručiteľa, závet spísaný niekým iným, napríklad aj na počítači a podpísaný poručiteľom, pričom pri ňom musia byť prítomní aj dvaja svedkovia. Poslednou možnosťou je notárska zápisnica.

Ak sa predsa len rozhodnete pre závet, možno takto predísť prípadným dedičským sporom? Podľa advokáta tomu nie je celkom tak. „Podobne, ako vznikajú spory v konaní o dedičstve pri viacerých dedičoch zo zákona, tak spory vznikajú aj pri dedení zo závetu. Ak sa totiž poručiteľ rozhodne naložiť so svojím majetkom v závete, spravidla tak robí preto, že buď chce časť svojho majetku odkázať buď iným osobám, ako tým, ktoré by dedili zo zákona,“ spresňuje Milan Ficek.

Napríklad priateľom, známym, prípadne občianskemu združeniu či nadácii, alebo preto, že chce osobám, ktoré by síce dedili aj zo zákona, určiť väčší či menší diel, ako by im pripadol pri dedení zo zákona. Aj pri závete existujú totiž osoby, ktorým je

takéto rozdelenie majetku na prospech, ale tiež tie, ktoré by nadobudli väčší podiel z neho len pri dedení zo zákona. „V praxi sa potom dediči cítia často ukrátení poručiteľom, a tak sa snažia závet napadnúť. Osoby, ktoré boli v závete zahrnuté, prípadne vo väčších podieloch ako by im prislúchal zo zákona, budú naopak spravidla tvrdiť, že závet je platný,“ spresňuje advokát. Z týchto okolností vznikajú následne medzi závetnými či zákonnými dedičmi rôzne spory.

Odkážte váš majetok komu chcete. Je to len na vás

Spísanie závetu pre vás ako pre poručiteľa spravidla má najväčší význam vtedy, keď chcete, aby váš majetok zdedili aj iné osoby, ako tie zo zákona. Rovnako sa závet využíva, ak chcete určiť veľkosť dedičských podielov inak, ako to určuje zákon. Prípadne, pokiaľ chcete určitú konkrétnu vec zo svojho majetku odkázať konkrétnemu dedičovi. „Často využívajú možnosť upraviť dedičov ľudia, ktorí nemajú deti a nie sú tak obmedzení v odkazovaní majetku. Neraz zanechávajú tak majetok osobám, ktoré sa o nich starali, keď na to boli odkázaní. Ďalším častým dôvodom je vydedenie potomka, ktorý sa nezaujíma o poručiteľa alebo žije neusporiadaný život,“ objasňuje Peter Danczi. Závetom tak štasti naozaj predchádzajú prípadným sporom, aj keď majú zákonní dedičia stále možnosť obrátiť sa na súd a závet napadnúť.

Kde sa vlastne zisťuje existencia testamentu? V notárskom centrálnom registri závetov. Ten obsahuje napríklad evidenciu nevyhlásených závetov, listín o vydedení, odvolania týchto úkonov alebo iných úkonov pre prípad smrti, zoznam vyhlásených závetov, či listín o vydedení. Do registra závetov sa podľa notára Petra Dancziho povinne zapisujú iba závet, ktoré písal notár vo forme notárskej zápisnice. „Ostatné závet, sa v ňom evidujú iba v prípade, ak boli zložené do úschovy notára. Register závetov práve zabezpečí, že závet sa objaví na dedičskom konaní a neostane založený v zásuvke.“

Zmeny v závete viackrát za život sú možné

Ak chcete po pár rokoch zmeniť obsah svojho závetu, nie je v tom žiadny problém. Svoju vôľu môžete až do svojej smrti kedykoľvek a bez obmedzenia upraviť. Môžete jednoducho spísať nový závet a v ňom nanovo určiť dedičov, ako aj dedičské podiely celého majetku. Týmto úkonom priamo zo zákona zanikne skorší závet.

„Rovnako môžete svoj skorší závet odvolať, pričom toto odvolanie musí byť urobené v rovnakej forme, v akej bol spísaný závet. Teda, ak ste spísali závet vo forme notárskej zápisnice, aj jeho odvolanie treba opäť urobiť v takejto forme. Napokon, pri závete spísanom

vlastnou rukou alebo v inej písomnej forme je možné jeho zrušenie tiež tak, že poručiteľ jednoducho zničí listinu, na ktorej bol závet spísaný,“ radí advokát.

Nie je vylúčené, aby existovalo popri sebe viac platných závetov a pokiaľ sa navzájom

nevyklučujú, budú považované za platné, pokiaľ niektorý z nich nezrušíte vyššie uvedeným spôsobom. Napríklad zriadite závet, v ktorom len určíte dedičov a ich podiely k rodinnému domu s pozemkom. Neskôr ale môžete nadobudnúť napríklad ešte ďalšie pozemky, ktoré budete chcieť taktiež odkázať v závete. „Vtedy by sa v prípade vašej smrti postupovalo podľa obidvoch závetov vo vzťahu k týmto nehnuteľnostiam a ostatný váš majetok by sa dedil zo zákona,“ konštatuje Milan Ficek. Občiansky zákonník totiž umožňuje aj kombinované dedenie, keď sa časť majetku dedí zo závetu a zvyšná časť majetku (nezahrnutá do závetu) sa dedí zo zákona.

Ako sa dedí po zosnulom v praxi?

- dediť možno zo zákona alebo zo závetu
- ak nenadobudne dedičstvo dedič zo závetu, nastupujú namiesto neho dedičia zo zákona
- je možný aj súbeh dedenia zo zákona i zo závetu
- ak sa nadobudne zo závetu len časť dedičstva, zvyšnú časť nadobúdajú dedičia zo zákona

Dedenie zo zákona a štyri dedičské skupiny

Ak nespíšete závet, dediť sa bude zo zákona, podľa Občianskeho zákonníka takto:

1. V prvej skupine dedia: poručiteľove deti a manžel, každý z nich rovnakým dielom. Ak nededí niektoré dieťa, nadobúdajú jeho dedičský podiel rovnakým dielom jeho deti. Keď nededia ani tieto deti alebo niektoré z nich, dedia rovnakým dielom ich potomkovia.
2. Keď nededia poručiteľovi potomkovia, dedí v druhej skupine: manžel, poručiteľovi rodičia a ďalej tí, ktorí žili s poručiteľom najmenej počas jedného roka pred jeho smrťou v spoločnej domácnosti a z tohto dôvodu sa starali o spoločnú domácnosť alebo boli odkázaní výživou na poručiteľa. Dedičia druhej skupiny dedia rovnakým dielom, manžel však vždy najmenej polovicu dedičstva.
3. Pokiaľ nededí manžel ani žiadny z rodičov, dedia v tretej skupine: rovnakým dielom poručiteľovi súrodenci a tí, ktorí žili s poručiteľom najmenej počas jedného roka pred jeho smrťou v spoločnej domácnosti a z tohto dôvodu sa starali o spoločnú domácnosť alebo boli odkázaní výživou na poručiteľa. Pokiaľ niektorý zo súrodencov poručiteľa nededí, nadobúdajú jeho dedičský podiel rovnakým dielom jeho deti.
4. Ak žiadny dedič nededí v tretej skupine, v štvrtej skupine dedia: rovnakým dielom prarodičia poručiteľa, a ak nededí žiaden z nich, dedia rovnakým dielom ich deti.

Každý závet musí obsahovať:

- údaje o poručiteľovi – meno, priezvisko, dátum narodenia, prípadne rodné číslo, trvalé bydlisko,
- údaje o závetných dedičoch – meno, priezvisko, dátum narodenia, prípadne rodné číslo, trvalé bydlisko,
- určenie vecí a práv, ktoré majú závetným dedičom pripadnúť alebo určenie podielov z dedičstva, ktoré majú dedičia

nadobudnúť; ak nie sú podiely viacerých dedičov v závete určené, platí, že podiely sú rovnaké,

- deň, mesiac a rok, kedy bol závet podpísaný,
- vlastnoručný podpis poručiteľa.

Na čo si dať pozor pri písaní testamentu, aby bol platný:

- Nevyhnutnou náležitosťou každého závetu (bez ohľadu na formu) je ustanovenie dedičov.
- Ak by totiž písomný prejav poručiteľa nesmeroval k určeniu dediča ako svojho právneho nástupcu, nešlo by o závet.
- Rovnako musí byť v každom závete uvedený dátum, kedy bol podpísaný.
- Neplatný je aj spoločný závet viacerých poručiteľov.
- V závete ďalej poručiteľ môže určiť aj ich podiely, alebo veci a práva, ktoré im majú pripadnúť.
- Poručiteľ nemôže v závete určiť, aby určitá osoba patriaca do okruhu zákonných dedičov nededila (tzv. negatívny závet). Toto je totiž možné urobiť len vydedením.
- Rovnako je potrebné, aby poručiteľ v závete neurčoval žiadne príkazy určené dedičom.
- Poručiteľ teda nemôže v závete napríklad prikazovať dedičovi, aby použil dedičstvo alebo jeho časť určitým spôsobom, alebo aby dedič niečo vykonal. Ak by tak aj urobil, závet by bol síce platný, ale tieto príkazy by nemali žiadne právne následky.
- Rovnako poručiteľ nesmie v závete opomenúť neopomenuteľných dedičov – teda svojich potomkov, samozrejme za predpokladu, že ich samostatným právnym úkonom platne nevydedil.

Najčastejšie chyby pri dedení zo závetu

- Pri spisovaní závetu myslite na to, že hoci jeho základnou obsahovou náležitosťou je len určenie dedičov, aby bol platný, musia byť splnené aj ďalšie podmienky, ktoré sa líšia v závislosti od toho, v akej forme poručiteľ závet robí.
- Pri vlastnoručnom závete musí byť úplne celý závet napísaný a podpísaný vlastnou rukou, inak je neplatný.
- Pri závete zriadenom inak než vlastnou rukou (napríklad napísanom na počítači a vytlačenom) ho treba nielen podpísať vlastnou rukou, ale súčasne Občiansky zákonník vyžaduje, aby ste pred dvomi svedkami výslovne prejavili, že listina obsahuje vašu poslednú vôľu (na znak toho ho obaja svedkovia spolu s vami podpíšu)
- Je potrebné, aby svedkovia boli osoby spôsobilé na právne úkony, ktoré nie sú nevidomé, nepočujúce, poznajú jazyk, v ktorom je závet zriadený. Svedkami nemôžu byť osoby, ktoré v závete určité z svojich dedičov.
- Jednoznačne však možno odporučiť v praxi najčastejší spôsob zriadenia závetu, a to vo forme notárskej zápisnice. Notár vám vie poskytnúť potrebnú právnu pomoc na to, aby bol závet platný, splňal všetky predpísané náležitosti a súčasne v ňom prejavená vaša vôľa ako poručiteľa.

Zdroj: advokátska kancelária Ficek & Ficeková

Prípravila Zuzana Voštenáková

Peter Danczi, notár

ERA®
POHREBNÉ SLUŽBY

Non stop **0918 560 422** www.psera.sk
Krátka 7, Prešov | 17. Novembra 68, Sabinov | Dolný 38, Veľký Šariš

NEZÁBUDKA

**POHREBNÉ SLUŽBY
SPRÁVA CINTORÍNOV**
ŽIAR NAD HRONOM - KREMNICA
0910 9999 50 0903 508 274

Pohrebníctvo Ecker
Kompletné pohrebné služby

Poskytujeme služby v okresoch
Malacky - Skalica - Senica

www.pohrebnictvo-ecker.sk

Kontakt: 34/772 2495
NON STOP: 0905 522 662, 0905 522 663

 **Profesionálna
pohrebná služba
Ladislav Stríž**

NON STOP 0903 765 309
www.pohrebnaslužba.sk

Tri generácie v pohrebníctve
60 rokov skúseností a praxe

Trojičné námestie 12
Podunajské Biskupice
Bratislava

**Pohrebné a cintorínske služby
Peter Pastorok**

Poskytujeme kompletne služby:
Levice, Vojenská 4
Želiezovce, Cintorínska 3
Kalná nad Hronom, Viničná 32

NEPRETRŽITÁ SLUŽBA

Levice - 0917 774 976
Želiezovce - 0908 766 897
Kalná n. Hronom - 0903 729 383

 Pohrebné služby LAuK

Jednotka na celom
území okresu Žilina

Európska kvalita
Pohrebné i cintorínske služby

www.lauk.sk

Nepretržitá služba: **0905 431 389**
Kancelária: **41/568 33 34**

TOPA
ECO - URNA

www.topa.sk

Urna je vyrobená z ekologic-
ky rozložiteľných materiálov

Kontakt: 0903 910 656
topa@topa.sk

 DOMINE
POHREBNÉ SLUŽBY
TEMETKEZÉSI SZOLGÁLTATÁSOK

Nám.Á.Vámberyho 53/10B, 929 01 Dunajská Streda
NON STOP 0917 464 354, 031 550 11 31, www.domine.sk

TOPA.sk

**FIRMA TOPA PREDSTAVUJE SVOJU NOVINKU
MEDZI SPOMIENKOVÝMI PREDMETMI.**

“ **TOPA Touch** sú prívesky vyrobené zo zlata, alebo striebra,
v ktorých sa nachádza originálny odtlačok prsta milovanej osoby.
Tieto neobyčajné prívesky zároveň pozostalých „fyzicky“,
spájajú s ich milovanou osobou, ktorá opustila tento svet. ”

TOPA Touch Memory dáva pozostalým pocit
že ich milovaná zosnulá osoba je stále pri nich,
a preto by tieto prívesky nemali chýbať
v ponuke všetkých kvalitných pohrebných služieb,
ktorým záleží na pocitoch pozostalých a chcú im
ich trápenie zo straty ich milovaných aspoň trochu utíšiť.

Bližšie informácie ohľadom spolupráce s nami nás neváhajte kontaktovať: **0903 910 656** topa@topa.sk

Predaj vysoko-kvalitných truhiel Sales of High-Quality Coffins

Firma Karsol Peter Pastorok si zakladá na osobitom prístupe a kvalite výrobkov, aj preto sa môžeme radiť medzi silné firmy na slovenskom trhu v tejto oblasti, čo potvrdzujú aj naši partneri.

KARSOL Peter Pastorok
Cintorínska č.3, 937 01 Želiezovce Tel.: +421 905 665 502, +421 905 314 801
E-mail: p.s.pastorok@gmail.com www.karsol.sk